

VIOREL COSMA

**TEODOR
BURADA**

VIAȚA ÎN IMAGINI

EDITURA MUZICALĂ
A UNIUNII COMPOZITORILOR DIN
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
BUCUREȘTI, 1966

R. Susana
12.8.1975

Coperta de AURELIAN PETRESCU

„Geniul poporului român este mai mare și mai puternic decât orice geniu individual“.

(Teodor T. Burada către folcloristul S. Fl. Marian, 1907)

Născut și crescut în etapa de plămădire și închegare a culturii naționale românești, într-o vreme când intelectualii noștri de formație enciclopedică abordau o sumedenie de domenii științifice și artistice, Teodor T. Burada și-a consacrat întreaga viață ridicării și afirmării poporului său, în slujba căruia a stat neobosit vreme de peste 60 de ani.

Muzicolog, folclorist, etnograf, violonist, profesor, compozitor, jurist, arheolog, istoric, lingvist, muzeograf, literat — în toate aceste discipline a lucrat cu râvnă și cu pricepere, elan și competență, activitatea sa — străină de diletantism — îmbrăcînd adeseori aspectul de pionierat.

« Un bătrîn a cărui viață întreagă a fost numai dorință de a ști, plăcere de a comunica, sentiment pentru binele obștesc și modestă hărnicie în serviciul patriei — scria Nicolae Iorga în necrologul din ziarul *Neamul Românesc* (1923) — s-a stins la Iași, în vîrsta fericită a patriarhilor. Pelerin pe toate plaiurile românești... purtător entuziast al doinelor noastre prin orașele tuturor țărilor, el a consacrat ani de zile cercetării Teatrului ieșean, pe vremea cînd artiștii lui îndeplineau [arta] ca o misiune națională ». Iar cărturarul și istoricul bucureștean, ce adeseori i-a cercetat arhiva din casa de pe strada Școlii de Arte nr. 4, descifrînd împreună

hrisoavele și apropiindu-și astfel sufletele, nu avea să uite imaginea personalității lui Burada: « Va rămînea după el însă altceva, decît cărțile, ziarele, placardele și afișele lui — conchidea Nicolae Iorga — va rămînea exemplul unui om care a dus tinerețea creatoare pînă la ultimele hotare ale dăinuirii pe care soarta a lăsat-o omului pe pămînt ».

Greu am putea înțelege multilateralitatea preocupărilor lui Teodor T. Burada, dacă nu am zăbovi o clipă în atmosfera casei părintești a vornicului Tudorachi și a cărturăresei Maria Burada. Aci a fost locul de întîlnire al marilor artiști ai scenei ieșene, aci au circulat ideile de înălțător patriotism în pragul istoricelor momente din 1848 și 1859, aci au răsunat pentru întîia oară în Moldova inspiratele pagini din muzica lui Haydn, Mozart, Beethoven, Schumann, Mendelssohn, alături de primele prelucrări de doine și cîntece populare, romanțe, fantezii și potpuriuri românești ale Elenei Asachi, ale lui Iosif Herffner, Alexandru Flechtenmacher și Francisc Caudella, aci a luat cunoștință « junimea » ieșeană despre muzica « evropenească » renunțînd la « prejudețul » oriental propriu salonului boieresc din prima jumătate a veacului trecut. În casa soților Burada bătea « vîntul înnoitor » al vremurilor de înmprospătare culturală, al ideilor de libertate și unitate națională, al dorinței de afirmare a spiritului autohton.

Originea familiei se pierde în tîrgul Odobeștilor, unde Radu Burada, preot cu remarcabile calități muzicale, a reușit să se impună prin tot ținutul Putnei. Fiul său Teodor, născut la 28 iunie 1800 în aceeași localitate, a deprins de timpuriu meșteșugul psaltichiei, nu de puține ori ieșenii întîlnindu-l, pînă la bătrînețe, în « strana cea mare » a bisericii Sf. Atanasie și Kiril, deși avea rangul de vornic. A colindat prin mănăstirea Neamțului, bisericile din Craiova și Cernețul Mehedințului, a fost discipolul lui Constantin Chiosea, vestitul dascăl al « școalelor de musichie în limba națională în tot prințipatul Valahiei », rămînînd unul din cei mai autentici cunoscători ai cîntării tradiționale de strană de la noi.

Amestecat într-un complot politic îndreptat împotriva domnitorului Ion Alexandru Sturdza, Teodor Burada a fugit în Valahia și, spre norocul său, l-a cunoscut pe boierul craiovean Ghiță Opran pe care l-a însoțit într-o călătorie peste hotare. Iarna anului 1826 a petrecut-o singur la Viena. « Teatruri sînt cinci — scria în amintirile de călătorie, impropriu intitulate *Testamentul meu* — din care două sînt în cetate și trei în mahalale, însă foarte frumoase și acele ». În mai 1827 se afla în Italia, după ce vizitase Triestul. « Teatrul se

află numai unul foarte mare și frumos în care poate încăpea peste 3.500 de persoane » — nota cu privire la Veneția entuziastul pelerin moldovean. Contactul cu muzica celor două centre de tradiție artistică — Viena și Veneția — i-a deschis orizonturi noi tânărului Burada.

Revenit în Iași după înlăturarea domnitorului ce-l surghiunise odinioară la Neamț, Tudorachi — cum i se zicea în familie — s-a căsătorit în 1830 cu Maria Isăcescu, nepoata serdarului Chiriac. Împreună, vreme de peste trei decenii, soții Burada vor sta în fruntea inițiativelor cultural-artistice din capitala Moldovei. Un pension de « nobile demoasele », o școală pentru copiii țăganilor robi și ai săracilor din Sărărie (ambele cu serioase cursuri de muzică), un cor bărbătesc la biserica Sf. Atanasie și Kiril, un salon de muzică clasică permanent deschis pentru melomanii și muzicienii profesioniști, iată ce a însemnat prezența familiei Burada în viața ieșeană de la mijlocul secolului trecut.

Dacă numele lui Tudorachi Burada, remarcabil psalt, profesor de chitară și pian, autor al primei metode instrumentale în limba română din învățămîntul nostru artistic, nu și-a ocupat locul meritat în istoria muzicii noastre, credem că faptul s-a datorat în bună parte atitudinii sale impuse de rangurile dobîndite din partea ocîrmuirii (sluger, stolnic, căminar, mare ban, spătar, vornic) și de activitățile politice și administrative (membru în Divanul domnesc, președinte al Tribunalului criminal, avocat privilegiat al Principatului Moldovei, președinte al Divanului de întărituri, primar al municipalityi Iașilor etc.). Și totuși, muzica a fost principala preocupare a lui Tudorachi Burada. La moartea sa (14 iulie 1866), toată presa l-a omagiat pe *muzicianul*, nu pe vornicul Burada.

Fără îndoială că atmosfera artistică din casa de pe strada Sărăriei nr. 121 nu poate fi concepută fără prețiosul aport al Mariei Burada. Femeie cultă, cu alese calități pedagogice și artistice, stăpînind la perfecție limbile franceză, greacă și rusă, nu lipsită de talent literar (a tradus melodrama *Clopotarul de la Sf. Pavel* de Bouchardy, piesă reprezentată la Iași în 1849 și tipărită apoi la Institutul Albina), Maria Burada a transmis copiilor ei dragostea pentru cultura și literatura clasică universală. La venerabila vîrstă de 70 de ani (născută la 15 aprilie 1812, Maria Burada a murit în Iași la 11 februarie 1886) se îngrijea cu o rară pasiune de preocupările filor ei, solicitîndu-le prin scrisori vești despre cercetările științifice și artistice, turneele muzicale peste hotare, culegerile de folclor pe teren etc.

Soții Burada au avut șase copii: Gheorghe, Teodor, Constantin, Mihail, Ion și Eufrosina. Primii patru s-au ocupat amănunțit cu muzica, dovedind remarcabile însușiri artistice.

Născut la 2 august 1831 în Iași, G h e o r g h e B u r a d a a studiat vioara în casa părintească, cu Verner, iar teoria muzicii, armonia și orchestrația, cu Paul Hette. S-a perfecționat peste hotare cu diferiți profesori particulari — printre care și cu virtuozul maghiar Huber Karoly din Budapesta —, în marile centre muzicale europene (Paris, Viena, Dresda). « El fu cel întâiu fiu de boer moldovan — scria ziarul *Dreptatea* din 20 iunie 1904 — care învingând prejudițiile timpului, îndrăzni să se arate în fața publicului, pe scena teatrului, cu scripca în mână, cântînd în 18 decembrie 1852, *Concertul de violină nr. 1* de Ch. de Beriot cu acompaniament de piano ».

Numele lui Gheorghe Burada va rămîne însă legat nu de cariera de instrumentist, ci de cea de dirijor de cor și profesor de teorie-solfegii. Primele coruri din Moldova (de la biserica Sf. Atanasie — 1854, de la Trei Ierarhi — 1860 și de la Mitropolia Moldovei și Sucevii — 1864) s-au înjghebat prin strădania acestui neobosit muzician. Cunoscuta sa lucrare teoretică *Principii elementari de muzică* (Iași, 1860) a fost manualul de bază după care au învățat noțiunile muzicale, atît coriștii cît și elevii *Conservatorului de muzică și declamațiune* din Iași, unde a funcționat ca profesor timp de aproape un deceniu.

Îndrăzneala tînărului dirijor de a « spurca » văzduhul în sfînta biserică cu « muzică păgînească » — cum suna protestul doamnelor din înalta societate ieșeană către chiriarulul ținutului — greu a fost uitată. « Multe urechi deprinse cu cîntările nazale ale psaltichiei — scria Grigore Buțureanu în schița biografică *Spătarul Gheorghe Burada* — se scandalizară și considerau acele cîntări, ca muzică păgînească ».

Atras de compoziție, Gheorghe Burada a scris o interesantă *Uvertură* pentru orchestră, un *Himn național moldovenesc*, *Hora Kuzii*, *Souvenir de Prisakany*, piese de salon, potpuriuri naționale, liturghii și piese corale. A murit la Iași în 25 martie 1870 în plină ascensiune artistică.

C o n s t a n t i n B u r a d a (născut în Iași la 1 februarie 1841), pare-se un înzestrat pianist al familiei, avînd cîteva promițătoare apariții publice în concerte de binefacere, a murit pe cînd era cadet în școala militară de ofițeri din Iași. Necrologul din *Gazeta de Moldavia* (2 septembrie 1857) îi sublinia talentul muzical și mai

ales « îndrăzneala » de a fi urcat pe scenă într-o vreme când societatea timpului nu privea cu ochi buni asemenea inițiative.

M i h a i l B u r a d a (născut în Iași la 1842, mort în Roman la 8 noiembrie 1918) a făcut studii muzicale temeinice cu Constantin Gros (pian) și Paul Hette (armonie), perfecționându-se la Paris cu Henri Herz (pian și compoziție) și cu E. Ketterer (compoziție). Deși a profesat medicina (la Roman și Iași), totuși nu a părăsit o clipă pianul și compoziția (peste 50 de manuscrise se păstrează la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România). A publicat un mare număr de compoziții (elogios apreciate de Eduard Caudella în articolele din *Arta română* nr. 9—10 din 1909), lucrări ce dovedesc lăudabile intenții de introducere a folclorului românesc în tiparele muzicii clasice (*Danse villageoise, Cîntec de veselie, 12 studii de salon, Variațiuni pentru pian*).

Desigur că într-o asemenea atmosferă artistică și ignorînd diletantismul caracteristic epocii, familia Burada nu putea să nu-și înscrie numele în istoria muzicii românești, măcar printr-o personalitate de prim-ordin. Acesta a fost Teodor T. Burada, artist și cărturar cu multilaterală pregătire, fondator al muzicologiei noastre clasice.

Născut la 3 octombrie 1839 în Iași, T e o d o r T. B u r a d a și-a făcut studiile elementare în casa părintească, sub îndrumarea unor iluștri pedagogi și oameni de știință ai vremii, toți prieteni devotați ai vornicului Tudorachi: V. A. Urechia, pentru limba și literatura română, Grigore Cobălcescu, pentru științele naturale, Al. Zarainov, pentru limba și literatura rusă, Starke, pentru limba germană și desen, Foulquier, pentru limba și literatura franceză.

Explicabilă ne apare deci timpuria publicare (în 1853) a traducerii din limba rusă a volumașului intitulat *Deplinile anekdote a lui Balakirev*, — fostul bufon al curții lui Petru cel Mare —, operă realizată cu destulă înclinare spre literatură de către cei trei frați Burada.

Cultura muzicală a tînărului Teodor T. Burada nu putea fi mai prejos decît cea generală, deoarece aproape toți artiștii și profesorii de vază din Iași frecventau salonul muzical al vornicului. De fapt, educația muzicală se desfășura paralel cu sratele de muzică de cameră la care participau Constantin Gros, Alexandru Flechtenmacher, Francisc Caudella, Verner, Paul Hette, Eduard Hübsch ș. a. Serile de triouri și cvartete de coarde ce promovau cu predicție muzica clasică l-au orientat către un instrument cu coarde: vioara. Rînd pe rînd, Paul Hette, Alexandru Flechtenmacher și Eduard Hübsch i-au dat lecții tînărului violonist.

În scara zilei de 25 aprilie 1854 (cînd împlinise 15 ani) Teodor Burada a executat pe scena Teatrului Național din Iași, alături de frații săi Mihail și Constantin, o arie de Charles Beriot. Concertul s-a dat în beneficiul profesorului lor de pian, Constantin Gros și al actorului Constantin Mogîldea. Presa timpului consemnează elogios acest eveniment.

Doi ani mai tîrziu, un afiș din 17 martie 1856 ne anunța un « Mare concert » al celor trei frați Burada, partea a doua a programului debutînd cu *Mazurka de salon*, compoziție proprie a violonistului Teodor Burada. Se definea astfel profilul viitorului muzician, deși opinia publică ieșeană privea cu scepticism cariera artistică. Totuși, încurajarea oamenilor cu vederi largi, progresiste, l-a îndemnat pe « junele artist român » să continue aparițiile în concerte publice.

În primăvara aceluiași an, Teodor T. Burada a dat concursul marelui virtuoz sibian, flautistului Adolf Terschak, la recitalul susținut în salonul vornicului Millo.

Cadet în Școala militară de artilerie (1857), elev al Academiei Mihăilene (1858—1860) și, în sfîrșit, student al facultății de drept a Universității din Iași (1860—1861), Teodor T. Burada a trecut strălucit toate examenele. Paralel cu studiile universitare a predat gratuit vioara la Școala de muzică și declamațiune, chiar din anul înființării (1860).

Ideea perfecționării peste hotare a copiilor se statornicise adînc în conștiința soților Burada. Călătoriile din tinerețe ale lui Tudorachi în Austria și Italia, contactul cu intelectualii străini poșosiți în Iași l-au îndemnat pe bătrînul vornic să-și trimită feciorul la Paris.

Cu seriozitatea și setea de învățătură ce-l vor caracteriza o viață întregă, Teodor T. Burada a urmat între anii 1861—1866 *Facultatea de drept*, *Școala de poduri și șosele*, precum și *Conservatorul imperial de muzică și declamație* din capitala Franței. Teza de licență în drept, redactată în limbile latină și franceză, a publicat-o la Paris în anul 1865.

Fără îndoială că orizontul artistic al tînărului muzician s-a conturat definitiv în cadrul Conservatorului și al vieții de concert franceze, unde a fost puternic ancorat vreme de cinci ani. A urmat armonia cu Henri Reber, apoi cu Louis Clapisson, vioara cu Delphin Alard, unul din certificatele sale de studii purtînd semnătura marelui compozitor Daniel François Esprit Auber. « Certific că elevul meu, Domnul Burada de cînd lucrează cu mine a făcut frumoase progrese și a fost foarte silitor la lecțiile mele » — scria în 1865

profesorul de vioară. Dovada studiilor serioase cu Delphin Alard ne-o atestă repertoriul violonistic întocmit către sfârșitul vieții de către Teodor T. Burada, unde figurează nu mai puțin de cinci fantezii și o simfonie concertantă ale profesorului său.

O legitimație de « membru onorar » al *Societății corale a Școlii Amand Chevé*, semnată chiar de conducătorul asociației, ne întărește convingerea că pe muzicianul ieșean îl preocupau toate genurile muzicale și mai ales metodele pedagogice cele mai modrne (Amand Chevé promova un sistem inedit de notație muzicală, de solfegiu etc., făcut cunoscut la noi de un alt elev român ce studiasc la Paris, compozitorul Dimitrie G. Florescu, autorul romanței *Steluța*).

La Paris, Teodor T. Burada și-a conturat repertoriul violonistic ce avea să-l interpreteze apoi vreme de peste o jumătate de veac în viața noastră de concert.

A susținut recitaluri la Londra (1862), Le Hâvre (1863), Ostende (1864), fiind poate primul violonist român care a urcat pe estradele de concert ale acestor centre artistice.

În capitala Franței a cercetat cu minuțiozitate *Biblioteca națională*, pentru documentarea viitoarelor studii privind organologia muzicală. Deci, izvorul preocupărilor muzicologice trebuie căutat în anii studiilor la Paris.

Înapoiat în patrie la începutul anului 1866, Teodor T. Burada a fost numit judecător de instrucție la Tribunalul din Roman. La 9 august 1866 a prezentat primul recital de vioară « în benefisul săracilor ». Acompaniat de profesorul de pian al *Conservatorului de muzică și declamațiune* din Iași, F. Winiartz, juristul-instrumentist a interpretat piese de accesibilitate (Alard, Artôt) și de virtuozitate (printre altele și *Carnavalul de Veneția* de H. W. Ernst).

În anul următor s-a transferat — pentru scurtă vreme — la Iași, afirmându-se ca unul din cei mai pregătiți juriști moldoveni. Așa se explică faptul că, la vârsta de 29 de ani, Teodor T. Burada a devenit președintele Tribunalului din Galați. Cu sprijinul primadonei *Operei italiene*, Vittoria Potentini, al profesorului de muzică S. Metaxa, al fanfarei Regimentului 6 de Linie, violonistul a organizat un concert. În preziua manifestării artistice, ministrul Justiției din București i-a trimis următoarea telegramă confidențială:

« Aflu că vă propuneți a figura într-un concert ce se dă în orașiu. Subsemnatul crede că nu este de demnitatea unui magistrat a lua parte la asemenea reprezentațiune. Vă pun acestea în vedere ».

Convingerile sociale ale lui Teodor T. Burada erau însă altele. Muzica avea drepturi egale și se împăca perfect cu roba judecătorească, iar artistul nu mai putea să fie privit ca odinioară, cu dispreț, de societatea românească. Ignorînd consecințele și ordinele arbitrare, președintele tribunalului din Galați a urcat pe podiumul de concert, spre satisfacția publicului micului port dunărean. Ziarele românești și grecești locale au elogiat măiestria violonistului nostru, ecoul acestui concert fiind consemnat — pe prima pagină — de către *Gazzetta dei teatri* din Milano.

Timp de doi ani (1869—1870) a îndeplinit funcția de consilier la Curtea de apel din Focșani. Un afiș din 10 mai 1870 consemnează «concertul dat în beneficiul seracilor», în sala lui Costache Dascălescu, de către Teodor T. Burada, cu concursul unor muzicieni diletanți din oraș și al șefului de muzică militară, Iosef Metz. Același program ca în anii precedenți, aceeași piesă românească *Suvenir Român* (Doina, Bucium) de Eduard Hübsch în încheierea recitalului. Probabil că slujba nu-i oferea timpul liber necesar împrăștiării repertoriului, iar pe de altă parte știa că fanteziile se bucură de prețuirea publicului cu puțină pregătire artistică.

Revenit definitiv în Iași (1871), în calitate de consilier la Curtea de Apel, după o luptă surdă între chemarea lăuntrică față de muzică și prestigiul de judecător, Teodor T. Burada și-a dat demisia din magistratură (1885). Încă din anii războiului pentru dobîndirea independenței de stat a României, devenise titularul catedrei de teorie și solfegii la Conservator.

Începînd din deceniul al optulea al veacului trecut numele său va figura în fruntea majorității inițiativelor artistice din capitala Moldovei. Veșnic frământat de idei înnoitoare, animat de noile gânduri pentru stimularea învățămîntului muzical, luptător neobosit pentru închegarea unui climat artistic național în viața de concert, Teodor T. Burada va dovedi o energie creatoare neegalată de vreun alt muzician în Iași.

Momentul de cotitură artistică, nu numai în activitatea sa personală, ci în toată muzicologia românească, trebuie plasat între anii 1875—1877, cînd au apărut cele trei *Almanahuri muzicale*, publicații anuale fără egal în literatura noastră de specialitate din secolul trecut.

Respectînd tradiția acestui gen publicistic de largă circulație, *Almanahurile muzicale*, redactate integral de către Teodor T. Burada, aveau următorul profil: *Cronologia* evenimentelor istorice, artistice bisericești, politice, culturale, etc., *Comptul ecclesiastic*, *Anotimpurile*,

Sărbătorile naționale, Eclipsele, Lista sărbătorilor, Efemeridele muzicale (pe luni) și *Studii de muzicologie*. În anexă se tipăreau compoziții originale ale autorului. Din capul locului o remarcă generală: problemele muzicii populare și culte românești se aflau în centrul preocupărilor redactorului.

Dacă reținem din sumarele acestor trei *Almanahuri* numai efemeridele muzicale (ce vădese cercetări în arhive) și articolele privitoare la istoricul Conservatorului de muzică și declamațiune din Iași, *Despre întrebuințarea muzicii în unele obiceiuri vechi ale poporului român, Incercări despre origina Teatrului național și a Conservatorului de muzică și declamațiune, Cercetări asupra dansurilor și instrumentelor de muzică ale Românilor* (cu prețioasele culegeri de melodii populare), încă avem destule elemente pentru a recunoaște nașterea muzicologiei și folcloristicii românești. Momentul nu se poate compara decât cu anii 1857—1865, când Nicolae Filimon a pus bazele criticii noastre muzicale.

Din păcate, cheltuielile materiale și volumul mare de muncă, legate de editarea *Almanahurilor muzicale*, au depășit posibilitățile lui Teodor T. Burada care și-a îndreptat privirile spre revista *Convorbiri literare*, încetînd publicarea *Almanahurilor* după trei ani de apariție. Așa a devenit muzicologul nostru membru al societății *Junimea* din Iași (în 1878), revista acesteia îndreptîndu-i preocupările spre etnografie, folclor literar, istorie, arheologie și condiționîndu-i temporar cercetările de muzicologie. Lipsa unei reviste muzicale, pînă în 1880, l-a determinat să-și orienteze activitatea către profilul *Convorbirilor literare*, fiindcă nu putem ignora cele cinci studii despre bocete, cercetările asupra datinilor populare și cele privind cîntecul cununii, monografia folclorică despre Dobrogea, impresiunile din Valea Hațegului etc., apărute exclusiv și cu matematică regularitate în revista ieșeană între anii 1878—1882. « În *Junimea* vine numai cînd are vreo scriere a sa de citit. Pentru altele nu se interesează » — mărturisea Iacob Negruzzi în amintirile sale (1924).

Ar fi greșit totuși să se creadă că Teodor T. Burada și-a limitat activitatea muzicală. Împletind armonios cercetările etnografice și folclorice cu obligațiile pedagogice la Conservator, se simte preocuparea muzicianului față de arta interpretativă ce formează (după deceniul al optulea) principalul centru de greutate. Concertele gratuite și cele populare (organizate pe cicluri), recitalurile de vioară peste hotare, seratele de muzică de cameră se numără cu zecile. După o listă întocmită de Teodor T. Burada, puțin timp înainte de moarte, manifestările sale artistice depășesc cifra de 150.

« Numai în Iași a dat 55 concerte » — scria A. D. Atanasiu în broșura tipărită în 1904, cu prilejul jubileului unei jumătăți de veac de activitate artistică.

Dacă aruncăm o privire asupra datelor concertelor, constatăm că majoritatea recitalurilor de peste hotare le-a împletit cu cercetările de muzicologie, folclor, etnografie, arheologie, istorie etc. Pe de altă parte, concertele din țară — în bună parte cu scop educativ — le-a susținut în timpul anului școlar, spre a antrena profesorii și elevii Conservatorului de muzică și declamațiune din Iași.

În funcție de obiectivele diferite ale celor două tipuri de concerte (primul, de propagandă națională peste hotare, al doilea, de educație artistică, de orientare și introducere în istoria muzicii clasice universale și românești), Teodor T. Burada și-a alcătuit programele, chibzuindu-le totdeauna bine și legându-le consecvent de o idee desfășurată logic pe parcursul a zeci de ani. În mod invariabil, repertoriul de recital peste hotare se încheia cu *Doină și cîntece naționale*, iar programele ieșene includeau totdeauna o piesă veche românească, muzicologul precizînd pe afiș ziua, luna, anul, precum și numele interpretului care prezentase odinioară lucrarea în primă audiție. Nu lipseau de asemenea lucrările originale, aparținînd cel mai adesea profesorilor Conservatorului (Caudella, Musicescu, Mezzetti, Gh. Burada ș. a.).

Cu o rigurozitate demnă de admirat, vacanțele școlare după 1878 pînă către 1910 au însemnat pentru Teodor T. Burada prilejuri de cercetări pe teren în vederea alcătuirii unei istorii a muzicii românești. Aproape în fiecare vară a făcut cîte o călătorie de documentare peste hotare. Rezultatele cercetărilor se concretizau în *Convorbiri literare*, *Arhiva*, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, *Analele Academiei Române* ș. a.

Călătoriile se desfășurau după un veritabil « ritual »: iarna, parcurgea literatura de specialitate privind geografia ținutului unde făcea deplasarea, obicciurile, portul etc., purta corespondență de documentare cu persoanele ce au vizitat acele meleaguri, solicitîndu-le scrisori de recomandare, numele călăuzelor și însoțitorilor, harta drumurilor, date asupra hanurilor și sălilor de concerte etc., iar toamna redacta studiile și articolele pe marginea rezultatelor obținute pe teren în timpul verii. Încasările concertelor le-a vărsat, aproape totdeauna, în scop de binefacere (ajutorarea săracilor, sprijinirea școlilor, spitalelor, bătrînilor), organelor administrative locale.

Greșit au afirmat unii cercetători că Teodor T. Burada a susținut recitalurile peste hotare cu intenția nemărturisită de a-și acoperi cheltuielile de deplasare, cazare, întreținere. Concertele au urmărit pe de o parte atragerea publicului și apropierea spirituală, atât de necesară unui etnograf și folclorist, de poporul în mijlocul căruia a poposit, iar pe de altă parte — ca o consecință a atitudinii sale patriotice — au servit la propaganda națională, necesară afirmării europene a tînărului stat independent, violonistul militînd pentru înțelegere și unire între popoare prin limbajul universal al muzicii.

Din concepțiile sale progresiste au izvorît adeseori inițiative de sprijinire a școlilor românești, aducerea unor copii săraci din Macedonia la studii în Moldova (așa a rămas, de pildă, în Iași profesorul de vioară Athanasie Theodorini, fost director al *Conservatorului*).

A urmări biografia muzicologului nostru, după 1878 pînă spre bătrînețe, înseamnă de fapt a face istoricul călătoriilor sale de cercetare și documentare dincolo de granițele Moldovei, a marca seria concertelor și ecoul lor în presa străină, a semna memoriile, amintirile și studiile de specialitate publicate în revistele românești, în sfîrșit a sintetiza contribuția științifică și originală a acestui cărturar de cultură enciclopedică.

Desigur că o bună parte din concertele sale în diferite centre din țară (inclusiv în Banat și Transilvania) au însemnat totodată prilejuri de contacte personale cu muzicieni, scriitori, folcloriști, istorici, arheologi sau cercetări de arhive, inscripții, obiceiuri, datini, culegeri de folclor. Nici o clipă Teodor T. Burada nu s-a plimbat ca turist cu prilejul turneelor de concert. Ceva mai mult: cînd a poposit la Slănic, Lacul-Sărat sau la Bălțătești pentru întremarea sănătății — deși acest om nu a cunoscut boala țintuitoare la pat — nu a pierdut prilejul de a susține un recital. Vioara și bocceaua cu instrumentarul de cercetare l-au însoțit permanent la drum.

Primele deplasări — făcute pentru a cunoaște vecinii Moldovei — le-a întreprins se pare în Bucovina și peste Prut (iulie-august 1878), apoi în Dobrogea, centrul Transilvaniei (1879) și Valea Hațegului (1880). În afară de bucuria descoperirii unor documente de preț și în afară de succesele concertelor, muzicologul a făcut cunoștință cu jandarmii stăpînirii ce l-au arestat în două rînduri (Straja și Durlești). Asemenea neplăcute întîmplări vor deveni cu timpul « fapte diverse », repetate și cu prilejul călătoriilor la Fiume, Astacos (Grecia), Rawa-Ruska (Austria).

Primele rezultate au confirmat în persoana lui Teodor T. Burada un descoperitor de obiceiuri folclorice inedite. Astfel, atras de ceremonialul înmormântării — așa cum nu se întâmplase cu Vasile Alecsandri, Bogdan Petriceicu Hasdeu, George Dem. Teodorescu și Grigore Tocilescu — muzicologul nostru valorifică *b o c e t u l*, relevînd cîteva texte de o frumusețe neegalată pînă azi în literatura populară.

Din Dobrogea se întoarce cu o cutie de lemn ce păstra înăuntru o păpușă de lut: *s c a l o i a n u l*. Ezită să descrie pe larg obiceiul popular (deși îl amintește în monografia *O călătorie în Dobrogea*), ceea ce face pe unii istorici să-i nege primatul descoperirii. Cu binecunoscuta-i probitate științifică, folcloristul Simeon Florea Marian l-a recunoscut și l-a impus pe Burada ca dezvăluitorul real al datinei.

Vizitarea Țării Hațegului i-a răsplătit, pare-se, din plin eforturile de cercetare. Pe lingă *Cîntecul cununii*, obicei nedespărțit de ceremonialul secerișului, despre care istoricul literar I. C. Chițimia afirmă în documentatul studiu despre *Teodor Burada, folclorist și etnograf* (1955) că «este cea mai veche înregistrare a speței și totodată una din cele mai frumoase variante din punct de vedere literar», tot muzicologului ieșean îi revine meritul valorificării *Cîntecului bradului*.

Experiența cîștigată în aceste deplasări și cercetări folclorice avea să fie aplicată după 1881 cu prilejul cercetărilor peste hotare. Teodor T. Burada trecea de fapt nu numai la lărgirea cîmpului de investigație folclorică, ci la o nouă concepție științifică, calitativ superioară, determinată de fundamentarea *metodei comparative* în cercetarea fenomenului muzical și folcloric. Din acest nou unghi de vedere, inedit în știința muzicală românească, va sonda terenul muzicologul nostru în călătoriile la românii de peste hotare.

Lucrarea *O călătorie în Dobrogea* reprezintă prima cercetare folclorică de tip monografic realizată la noi, modelul viitoarelor studii de sinteză folclorică și etnografică, volumul care — după *Almanahurile muzicale* ce-l impuseseră pe muzicologul Burada — l-a consacrat pe folcloristul Burada. Totuși, bogăția materialului inedit adunat de la românii aflați pe alte meleaguri, varietatea datelor comunicate, colectarea unor instrumente muzicale de mare preț pentru organologia noastră populară împrumută viitoarelor sale cercetări o valoare unică, infinit superioară investigațiilor efectuate pînă în 1880. Iar ochiul cunoscătorului în materie, permanent atent la similitudini, apropieri, comparații, conferă studiilor lui Teodor T.

Burada dreptul la fundamentarea științifică a metodei comparative de cercetare la noi.

Prima deplasare peste hotare a întreprins-o în anul 1882 în Turcia, Macedonia și la Muntele Athos. De ce tocmai aici? Se pare că pasiunea pentru istoria Moldovei, pentru descoperirea unor izvoare noi privitoare la domnitorii români ce au înzestrat odinioară mănăstirile Zografu, Lavra și schitul Moldav i-a îndreptat pașii către Sudul Peninsulei balcanice.

Se pare că materialul adunat a depășit așteptările, Teodor T. Burada publicînd treptat o serie de studii istorice, etnografice și folclorice. Bocete, cîntece din ceremonialul de nuntă, colinde, cîntece de dragoste, de haiducie, de înstrăinare, satire, dansuri populare — iată numai cîteva din materialele comunicate de muzicologul nostru. Imaginea terenului folcloric sondat ne apare aproape completă, autorul transmițîndu-ne nu numai textele populare, ci și muzica (cîntecul de sursire, cîntecul soacrei mari ș. a.).

La înapoierea în patrie s-a oprit la Varna, unde a susținut un recital de vioară în beneficiul săracilor, la care a asistat principele Alexandru al Bulgariei. Ziarul *Liberalul* din Varna a socotit prezența lui Teodor T. Burada ca un eveniment (« Sînt acum vreo opt zile de cînd — pentru prima oară în orașul nostru — avu loc un concert instrumental dat de un român »). Oficialitățile i-au trimis o scrisoare de mulțumire, prințul o fotografie cu autograf, ziarele străine au consemnat elogios concertul (vezi *La gazette de Roumanie*), afișele și programele s-au tipărit cu litere aurite, manifestarea artistică îmbrăcînd un vădit caracter festiv cu accentuată nuanță de prietenie între cele două popoare.

Prin intermediul călugărilor de la Muntele Athos a obținut unele date despre satele românești de peste Prut. Chiar în vara anului 1883 s-a îndreptat spre acele locuri, vizitînd satele din gubernia Kerson; rezultatele cercetării le-a consemnat mai întîi în revista *Convorbiri literare* (1884), apoi într-o broșură separată (1893). A trecut prin orașele Chișinău și Odessa, concertînd în ultima localitate. Aci a avut bucuria să-l întîlnească pe constructorul de pian Karl Haas din Iași, refugiat după răscoala din 1821.

Deși nu a publicat de pe urma deplasării în Rusia decît un plugușor, patru colinde, un bocet și două orații de nuntă, restul materialului socotindu-l « a fi de prisos » (variantele, în mod eronat, nu le prețuia la justa lor valoare), totuși lucrarea *O călătorie la românii din gubernia Kerson* definește mai clar tipul de schiță monografică folclorică adoptat și impus de Teodor T. Burada în practica

științifică a epocii (considerații de ordin geografic, istoric, etnografic, folcloric etc., iar în anexă texte de limbă, poezii populare, materiale folclorice, melodii populare).

Anii 1884 —1889 l-au găsit pe muzicologul nostru din nou pe meleagurile Macedoniei, în continuarea investigațiilor începute în trecut. Un afiș din 13 septembrie 1889 ne dovedește că Teodor T. Burada s-a oprit să concerteze la Belgrad în sala *Haiduc Velika*, programul cuprinzând lucrări de Pergolesi, Ghys, Artôt, Wieniawski, Renard și în încheiere *Doină și cîntece naționale*. În capitala Serbiei poposise după un drum lung la Paris, prilejuit de deschiderea *Expoziției universale*. A fost anul în care lăutarii români au atras atenția străinilor asupra frumuseții cîntecului nostru popular, momentul cînd Angheluș Dinicu a lansat vestita *Ciocîrlie*. În capitala Franței, Teodor T. Burada profită de recitalul pianistului-compozitor Georges Lamothe, susținînd o jumătate de recital, cu programul de la Belgrad, chiar în pavilionul *Expoziției*.

Cercetarea din Macedonia se va prelungi în Sudul Peninsulei balcanice, muzicologul român oprindu-se pentru concerte la Salonic (11 octombrie 1889), Monastir (ținutul Bitolia, 19 octombrie 1889) și Constantinopol (28 noiembrie 1889). Este interesant de remarcat amănuntul că oaspetele s-a bucurat de concursul Societății Filarmonice din Salonic și al trupei franceze de operete din capitala Turciei. Presa străină i-a acordat prețuire, cronicile muzicale remarcînd în special autenticitatea și căldura interpretării piesei românești (fantezie pe teme populare), aproape pretutindeni repetată la cererea publicului.

Se pare că în jurul anului 1890 Teodor T. Burada se afla în epoca de maturitate violonistică. Faptul se explică nu atît prin numărul mare de concerte și prin tonul general laudativ al presei românești și străine, cît prin colaborarea sa intensă cu artiști de renume (ca de pildă Hariclea Darclee), prin recitaluri și concerte de muzică de cameră în centre artistice cu tradiție, ca București (alături de Constantin Dimitrescu, E. Narice ș.a.), în sala *Ateneului Român*, Brașov (cu dirijorul și compozitorul Rudolf Lassel), Caransebeș (cu Antoniu Sequens), Lugoj (cu Ion Vidu), prin turnee de concerte peste hotare (Budapesta, Pisino, Revigno, Parenzo, Pirano, Albona) și mai ales prin abordarea unui repertoriu pretențios (*Sonata Trilul diavolului* de Tartini, *Zigeunerweisen* de Sarasate).

O nouă optică se face remarcată și în cercetările sale pe teren. « Călătoriile întreprinse de Teodor T. Burada după 1890 — observa cu justețe I.C. Chițimia în revista *Studii și cercetări de istorie literară*

și folclor (1955) — au avut rezultate mai mult etnografice, pe de o parte fiindcă multe din populațiile românești vizitate își pierduseră limba și deci nu a fost posibilă culegerea de literatură populară, pe de altă parte fiindcă însuși autorul începe să fie preocupat de aspectul etnografic al cercetărilor. »

Obligațiile științifice cresc acum simțitor, Teodor T. Burada devenind din 1887 membru corespondent al Academiei Române.

La o sumară cercetare observăm că aproape toate lucrările monografice publicate în urma călătoriilor peste hotare în Istria, insula Veglia, Bithinia, Moravia, Silezia etc. adaugă o hartă geografică (unde se simte mâna specialistului care odinioară urmărea Școala de poduri și șosele), ilustrații în peniță privind portul, casele țărănești, instrumentele muzicale, anexe documentare cu caracter istoric, lingvistic, *citate muzicale* din folclorul populațiilor cercetate. De cele mai multe ori nu lipsește nici bibliografia problemei tratate de autor, completată la zi, atât cu lucrări românești, cât mai ales cu cele străine.

Oscilând între memorialistică literară și cercetare științifică, Teodor T. Burada nu reușește totdeauna să-l satisfacă nici pe cititorul iubitor de literatură, nici pe omul de specialitate. În ciuda contradicțiilor, inconsecvențelor și a unor lipsuri de ordin documentar și metodologic, studiile sale marchează totuși contribuții trainice la istoria culturii, folcloristicii și muzicii românești.

După Macedonia, ținutul care i-a reținut multă vreme atenția a fost Istria. În două rânduri (1890 și 1893) a vizitat satele românești de acolo, oprindu-se atent și cu migală asupra aspectelor comune ale istro-românilor și ale celor din patrie. Remarcă similitudinea portului (de origine daco-romană), datinilor și ceremoniilor de nuntă și înmormântare, a instrumentelor muzicale. Compară denumirile populare ale componentelor cimpoiului și face apropieri între fluierle gemănite din Istria și ținutul Vrancei.

Ca de obicei, Teodor T. Burada a aflat cu prilejul cercetării că în insula Veglia (la sud de Fiume) ar exista urme românești. În vara anului următor (1891) s-a deplasat în această posesiune austriacă, fără a obține însă rezultate deosebite.

Setos de noutăți, veșnic animat de dorința cunoașterii, în primăvara anului 1892 a solicitat un ajutor material din partea Academiei Române pentru o deplasare în Asia Mică. Suma relativ mică (400 lei), greutatea neobișnuite întâmpinate din partea autorităților turcești, riscurile și nesiguranța drumurilor singuratice prin munții Bithiniei (purta fes în cap, iatagan și pistoale la brâu, spre a se apăra

de tâlhari), l-au obligat pe Teodor T. Burada să nu zăbovească nici o lună de zile pe acele meleaguri. La 30 mai 1892 a susținut în hotelul *Bythynie* din Brussa un recital de vioară cu un program variat și echilibrat, unde pentru prima oară apare în repertoriul său un *Preludiu* de Johann Sebastian Bach.

Dispunând de ghidul macedonean care odinioară îl însoțise pe Gustav Weigand, muzicologul nostru a reușit să acumuleze un prețios material etnografic și folcloric. A achiziționat și câteva instrumente (flucără, gaidă) pe care le va dona apoi Muzeului de antichități din București.

În drum spre patrie s-a oprit din nou la Varna, oferind un concert în beneficiul săracilor.

Pe plan intern, perioada anilor 1890—1893 se remarcă prin continuarea inițiativei sale privind concertele gratuite ale profesorilor *Conservatorului de muzică și declamațiune* din Iași și prin intensificarea concertelor populare realizate de Teodor T. Burada cu sprijinul elevilor recent înființatelor clase de cor și orchestră. Totodată, publică studiile referitoare la *Școala Filarmonicii* din București (1833—1837) și la muzica ostășască la români, dovadă maturitate muzicologică. Atenție merită de asemenea turneul de concerte întreprins în Ardeal (1891), primirile entuziaste de la Oradea Mare și Beiuș, recitalurile din anul 1892 pe meleagurile tinereții (Roman, Bacău), primele apariții ale ficei sale Lucreția pe afișele din Tîrgu-Ocna și Slănic, alături de violonistul Burada (1892).

T.T. Burada s-a îndreptat în 1893 spre Moravia, cu același interes ce l-a animat în timpul călătoriei din Macedonia. Avea știri ample despre vlahii din această regiune (dovadă bibliografia citată în studiile privitoare la populație). După primul contact cu terenul, bogăția materialului etnografic, muzical, folcloric, lingvistic, istoric, l-a readus pe meleagurile păstorilor români strămutați în munții Moravici cu sute de ani înainte, cercetările lui Teodor T. Burada depășind tot ceea ce se făcuse pînă la el.

Tradiția românească — prezentă în datini și obiceiuri ca Steaua, Vicleimul, druștele, bocetele, jocul călușarilor etc., dar absentă în literatura populară, în limbă — l-a pasionat pe cercetătorul moldovean. A cumpărat câteva fluieri de diferite tipuri, a notat descîntece (singurele urme de autentică limbă românească) și, bineînțeles, a concertat la Vsetin și Valasko Mezeric « în beneficiul elevilor din gimnaziu ».

Dorința de adîncire a cercetării științifice, precum și de valorificare a materialului muzeistic adunat cu prilejul deplasărilor l-a determinat pe Teodor T. Burada să participe la expoziția etnografică a popoarelor slave deschisă în 1895 la Praga. L-a atras în special secția exponatelor valahilor din Moravia, despre care avea să publice mai târziu un articol în revista ieșeană *Arhiva* (1902). Nu a scăpat ocazia ca, în prezența oamenilor de știință Paul Louis Leger, N.F. Sumțov, Al. Alexandrovici Kociubinski, Jan Karlovicz, Ivan Sismanov și a unui numeros public, să susțină un recital în sala mare de concerte a expoziției. Cu unii oaspeți străini va purta ulterior corespondență asupra problemelor de folclor, organologie populară, etnografie, muzicologie.

Vara anului 1894 a consacrat-o unei călătorii la românii din Carpații Poloniei (regiunea Baskizilor Apuseni și a Ceșinului), primele informații obținîndu-le pe cînd se afla în Moravia, în vecinătatea satelor valahe din Silezia austriacă. S-a bucurat de concursul unor îndrumători competenți (profesori, folcloriști) ce i-au ușurat cercetarea, punîndu-i la dispoziție o serie de materiale documentare prețioase (cataloage, studii, reviste). « Teodor T. Burada este întîiul și singurul român care face o cercetare pe teren — remarca I.C. Chițimia, vorbind despre valoarea studiului publicat — și încearcă o mică monografie etnografică asupra ținutului din sud-estul Cracoviei ».

Anii următori (1895—1896) au marcat extinderea cercetărilor în Polonia, în regiunea Cameniței (Podolia), și în Galiția. Aci fusese atras de unele documente istorice și muzicale, semnalate cu doi ani în urmă de preotul Evghenie Vorobchievici din Lvov.

Vara lui 1897 l-a găsit pe Teodor T. Burada din nou pe drum. Se îndreptase spre sud-vest, spre Kraina, Croația și Dalmația. Aflase din bibliografia pusă la dispoziție de savanții prezenți la expoziția etnografică de la Praga că, în apropierea regiunii Istriei, s-ar afla sate de vlahi. Dacă rezultatele călătoriilor nu au împlinit total eforturile muzicologului ieșean, totuși ele au confirmat cîteva date prețioase: similitudinea unor datini și obiceiuri populare (bocete, colinde), existența unor instrumente caracteristice poporului român (bucium, cimpoi, fluier gemănat) și chiar a unor cuvinte (surlă, fucară, strună, foale, caș, urdă, furcă, mac, colibă etc.) proprii lexicului nostru.

Șirul călătoriilor peste hotare se apropia de sfîrșit în pragul veacului nostru. Teodor T. Burada împlinise 60 de ani și desigur că deplasările obositoare, la mari distanțe, în țări cu climă caldă,

nu mai erau asigurate de liniștea și puterea fizică de care dispunea odinioară.

Totuși, în anul 1899 se îndreaptă spre meleagurile îndepărtate ale Asiei Mici (concertînd la 31 august în orașul Angora). Apoi, în Grecia cercetează comorile de artă antică elină și susține un recital la Atena. În sfîrșit, ia parte la cel de al XII-lea *Congres internațional al orientaliștilor* de la Roma. În capitala Italiei, consulul român de la Geneva, Mihail Holban, a organizat o serată muzicală în saloanele *Hotelului Quirinal*, cu concursul violonistului oaspete. Fără a fi scutit de emoții și peripeții (arestat la Astakos, în Grecia fiind socotit « suspect »), bătrînul Teodor T. Burada a continuat cu o neînvinsă energie cercetările muzicologice și etnografice, îmbogățind și revizuiind unele materiale redactate cu prilejul primelor sale călătorii.

Cînd a împlinit 70 de ani, cercetătorul român a ținut să-și încununeze vîrsta înaintată cu cea mai lungă călătorie de studii din viață. S-a îndreptat spre Egipt. Pășea pe continentul Africii mînat de curiozitatea arheologului, istoricului și muzicologului, spre a cerceta monumentele de artă străveche (templele dinastiilor de faraoni, sfinxul, piramidele, muzeele de antichități). Era un mediu prielnic omului pasionat de drum, setos de noutăți, avid de cunoștințe științifice.

Ultimul deceniu al veacului trecut, departe de a slăbi activitatea artistică a lui Teodor T. Burada pe plan național, numără o serie de deplasări în mici centre din țară, unde — consecvent ideii de educație muzicală a maselor — arcușul său va aduce noi iubitori în sălile de concert.

Teodor T. Burada fiind posesor al unui interesant material documentar adunat de la românii din străinătate, manifestările organizate de el vor căpăta acum un profil apropiat de cel al « concertelor-lecție » de astăzi: prima parte un recital de vioară, iar după pauză o conferință pe marginea unei cercetări. Așa ne apar de pildă concertele-populare susținute la Fălticeni, Iași, Piatra Neamț, Viziru ș. a., unde, alături de piese de Sarasate, Artôt, Kontski, Ghys, Burada, Renard, auditorul a putut urmări conferințe ca: *Scurtă privire despre starea muzicii populare, Rămășițe românești în Galiția, Despre scrierile musicale ale domnitorului Moldovei Dimitrie Cantemir, Despre românii din Moravia* etc.

Repertoriul violonistic nu mai suferă schimbări de la un recital la altul. Pianistul acompaniator rămîne și el același, Burada promovîndu-l pe tînărul pianist și compozitor Enrico Mezzetti. Burada

nu mai poate studia și nici împrăștiată programele recitalurilor, nu are timp de repetiții cu diferiți acompaniatori. După anul 1902, când obligațiile lui Enrico Mezzetti la Conservator și în concertele simfonice îl vor copleși, Teodor T. Burada va ridica un alt tânăr muzician: Antonin Ciolan. Vreme de peste 15 ani, viitorul dirijor va sta permanent în preajma bătrînului « patriarh » al muzicii ieșene, însușindu-și o prețioasă experiență muzicală ca pianist acompaniator.

După anul 1900, muzicologul își împarte activitatea obștească și profesională în cadrul *Asociațiunii generale a artiștilor* din Iași, *Societății științifice și literare Arhiva* din Iași, *Conservatorului de muzică și declamațiune* (ale cărui « concerte populare » intraseră în tradiția vieții de concert din capitala Moldovei), *Societății de geografie* din București, *Academiei Române* și *Universității* din Iași.

Cu o energie surprinzătoare, în anul 1907, Teodor T. Burada a pus bazele *Societății de muzică* din Iași, întocmind singur statutele, convocînd și organizînd ședințele de lucru și manifestările artistice, stimulînd pe coriștii și instrumentiștii orchestrei, care, sub conducerea profesorilor Sofia Teodoreanu și Antonin Ciolan, depuneau o susținută muncă artistică. Aci și-a făcut ucenicia de șef de orchestră A. Ciolan, mai tîrziu dirijor al Filarmonicii de Stat din Cluj.

Răscoala țăranilor din 1907 și măcelul represiv ordonat de guvernul liberal l-au impresionat puternic pe bătrînul muzicolog, ca de altfel și pe alți artiști ieșeni (compozitorul Eduard Caudella, de pildă, a compus alegoria *Adevărul și Minciuna*). Afișul unui « mare festival național pentru ajutorarea croilor țărani condamnați din Ugra » ni-l prezintă pe Teodor T. Burada pe scena Teatrului Național din Iași (17 februarie 1908) alături de Eduard Caudella, participînd la acțiunea de protest organizată cu concursul « conferențiarului » Nicolae Iorga; aici s-a reprezentat și poemul dramatic într-un act 1907, de Vasile Omer-Popovici. Întregul program muzical a fost alcătuit din lucrări românești inspirate din folclorul țăranesc.

Tot prin grija lui Teodor T. Burada (care a cercetat arhivele și a procurat documentele muzicale de la 1859) s-a realizat la 25 ianuarie 1909 un *Festival popular pentru sărbătorirea Unirii*. Cu acel prilej a răsunat din nou pe scena Teatrului Național din Iași rapsodia *Unirea tuturor românilor* de Teodor T. Burada, lucrare bazată pe motive populare culese de etnograful moldovean și concepută în 1906. Orchestrată de Eduard Caudella și executată de formația *Societății de muzică* sub conducerea lui Antonin Ciolan, rapsodia a plăcut foarte mult publicului ce l-a ovaționat pe compozitor.

În toamna anului următor, un nou eveniment comemorativ: semicentenarul înființării Universității din Iași (1860—1910). Teodor T. Burada a figurat în program ca violonist (*Rapsodia românească*) și compozitor (*Hai frați*), prezența sa pe afișele ambelor date aniversare marcând de fapt două momente memorabile din îndelungata-i activitate artistică.

Anii primului război mondial l-au obligat pe neobositul cercetător să-și reducă concertele și recitalurile de vioară, îndreptându-l spre masa de lucru. *Istoria teatrului în Moldova*, unele amintiri de călătorie, revizuirea și completarea studiilor publicate anterior în diferite reviste au devenit acum principala preocupare a lui Teodor T. Burada.

Energia creatoare a cercetătorului moldovean nu a slăbit pînă în ajunul morții. În revista *Tribuna ceferistă* din anul 1922 și-a publicat memoriile și însemnările călătoriilor în Egipt, Siria și Palestina. Ultimele două țări le-a vizitat în cîteva rînduri (1905, 1909 și 1911), sperînd să ridice un locaș de adunare pentru românii de la Ierusalim. Revista *Arhiva* i-a găzduit ultimele articole privind descîntecele și vrăjile.

Departe de a fi uitat, către apusul vieții sale liniștite, de intelectualii epocii (așa cum de obicei s-a întîmplat cu mulți oameni de cultură din trecut), Teodor Burada ținea porțile casei sale larg deschise pentru cercetători ca Nicolae Iorga, G. Bogdan-Duică, A. D. Xenopol, Nicolae A. Bogdan.

Moartea a survenit pe neașteptate, la vîrsta de 84 de ani. Teodor T. Burada nu știuse însă ce înseamnă boala, suferința fizică. Cu cîteva ore înainte de a închide ochii îl vizitase istoricul N. A. Bogdan. « El îmi vorbea slab de tot, tusea încîndu-i din cînd în cînd glasul — scria publicistul ieșean în ziarul *Mișcarea* din 21 februarie 1923 —, de necazul ce-l simte neputîndu-și pune sub tipar cît mai curînd volumul III din *Istoria teatrului* din care publicase cum am spus două volume . . . La ieșire mă invită să mai vin a treia zi ca să citim împreună cîteva documente ce a găsit pentru completarea *Istoriei teatrului din Moldova*. Dar, după plecarea mea, peste 3—4 ceasuri se puse să se odihnească pe pat, rugînd familia să-l lase și să se facă liniște. Și a adormit fără să se vaiete, pentru veșnicie! »

Moartea lui Teodor T. Burada a impresionat puternic pe toți oamenii de știință și artă români și străini (numărul telegramelor, scrisorilor de condoleanțe și al necrologurilor din presă, păstrate în arhiva familiei, fiind de ordinul sutelor) și mai ales pe concetățenii ieșeni care au decis să suporte cheltuielile înmormântării. Academia Română, în ședința din 23 februarie 1923, a adus un ultim omagiu colegului dispărut, vicepreședintele instituției, Vasile Pîrvan elogiind activitatea « artistului român fără seamăn în lucrări muzicale, muncitorului neobosit în domeniul literaturii și istoriei naționale ». Nicolae Iorga, N. A. Bogdan, Athanasie Theodorini ș. a. au semnat necrologuri în presa epocii. Revistele de specialitate *Muzica*, *Izvoarașul*, *Curierul Artelor* etc. au evocat personalitatea muzicologului și folcloristului ieșean, schițând, poate nu atât imaginea cercetătorului multilateral și contribuția sa în diferitele domenii științifice și artistice abordate, cât portretul omului pasionat de frumos, animat de idei nobile, încălzit de o sinceră dragoste pentru poporul său.

Viața lui Teodor T. Burada a cunoscut ceva din farmecul și pitorescul croilor de roman din evul mediu, al acelor îndrăzneți *simplicissimi* (cutreierători de țări, cetăți, curți nobiliare), pasionați după aventuri, descoperiri, evenimente excepționale. Nu l-au speriat arestările, nu l-au înfricoșat călătoriile pe drumuri puțin bătătorite și necunoscute. Dimpotrivă, a căutat potecile ascunse, a luat viața piepțiș, a luptat uneori cu greutate de neînvins, fericit fiind la fiecare biruință științifică sau artistică.

Fiu de boier, Teodor T. Burada a călcat în picioare prejudecățile « vieții nobiliare », a urcat cu scripca în mână pe scena Teatrului Național din Iași, oferind generației sale un exemplu de patriotism și democratism.

Firca sa nestatornică l-a privat uneori de rezultate mai temeinice, de elaborări sintetice, de studii definitive, în marea arie a preocupărilor sale atât de diverse, însă nimeni nu va putea nega meritul excepțional al lui Teodor T. Burada de a fi descoperit un vast material documentar, indispensabil oricărei lucrări viitoare de muzicologie, etnografie, folclor, istorie.

De aceea numele său poate figura cu cinste printre pionierii unor discipline moderne cărora le-a asigurat — încă de la sfârșitul veacului trecut — existența, durabilitatea.

Fondatorul muzicologiei românești

Apariția lui Teodor T. Burada la orizontul muzicologiei românești s-a produs în momentul când școala noastră de compoziție începuse să-și afirme primele elemente artistice de specific național, când Nicolae Filimon pusese bazele criticii muzicale autohtone.

Lipsa unor periodice de specialitate înainte de 1879 (dată când a apărut în București revista *Lyra română*) a împiedicat nașterea timpurie a muzicologiei noastre (ziarul *Eco musicale di Romania* avusese un profil comercial-artistic, axat pe activitatea *Operei italiene* din București, pe materiale publicistice scurte, în coloane paralele, în limbile italiană și română). De aceea Teodor T. Burada a simțit nevoia creării unui *periodic* de muzicologie, pe care — din motive practice — l-a denumit *Almanah muzical*.

Publicația sa încerca să atragă un cerc mai larg de cititori, însă lipsa generală de interes față de noua știință a devenit un obstacol în calea răspîndirii revistei de muzicologie, care după trei ani a încetat să mai apară. Fenomenul existenței efemere a revistelor muzicale românești (vezi *Lyra Română*, *Doina*, *Arta*) se va întîlni pînă către deceniul al nouălea din veacul trecut.

În asemenea condiții și în acest climat artistic, debutul muzicologic al lui Teodor T. Burada în anul 1875 a însemnat un eveniment la fel de îndrăzneț și surprinzător ca cel din 1857 — apariția criticului Nicolae Filimon în ziarul *Naționalul*. Prin ineditul studiilor, ținuta lor științifică, bogăția informării bibliografice, sobrietatea stilului și noutatea limbajului de specialitate, cercetările lui Teodor T. Burada se impun fără echivoc în istoria muzicii noastre. Astfel, putem fixa — o dată cu apariția celor trei *Almanahuri muzicale* — momentul nașterii muzicologiei românești: penultimul deceniu al secolului XIX. Justifică activitatea publicistică a lui Teodor T. Burada legarea numelui său de crearea noii discipline?

O sumară privire comparativă asupra cercetărilor de muzicologie românească din veacul trecut ne oferă tabloul convingător al valorii contribuției sale la dezvoltarea artei noastre. Studiile privind istoria muzicii românești și universale, schița monografică asupra Iașului muzical, articolele de organologie muzicală și cele de lexicografie muzicală definesc profilul principalei activități creatoare a lui Teodor T. Burada.

Ceea ce sporește substanțial valoarea cercetărilor sale ni se pare ancorarea hotărâtă și consecventă a muzicianului ieșean în problemele istoriografiei muzicale românești. Balanța studiilor consacrate trecutului nostru artistic înclină ferm în favoarea observației de mai sus, paginile dedicate muzicii universale fiind palide atît ca număr, cît mai ales ca originalitate.

Care sînt trăsăturile esențiale ale creației muzicologice a lui Teodor T. Burada?

Din capul locului *imensul* material documentar și *ineditul* datelor surprind pe orice cititor. Se simt pasiunea și perspicacitatea cercetătorului de arhivă la tot pasul. Pornind direct de la sursă, informația sa bibliografică impune prin siguranță și exactitate.

Nu s-a mulțumit însă cu simpla scotocire a vechilor arhive. A cercetat mult și cu temei *pe teren*, a fost la curent cu publicațiile de specialitate din țară și de peste hotare, a răsfoit cronicile, mărturiile istorice, memoriile și însemnările călătorilor străini ce s-au perindat pe meleagurile noastre. A cultivat și a întreținut permanent o vie corespondență cu oamenii de cultură din întreg cuprinsul țării și chiar de peste hotare. A făcut schimb de publicații cu cercetătorii români și străini, contribuind la lărgirea ariei de răspîndire a tinerei noastre muzicologii.

Cu probitatea ce a caracterizat întreaga-i activitate, Teodor T. Burada a confruntat un document de zeci de ori înainte de a-l publica. De aceea, rareori vom descoperi erori de informație în studiile sale de muzicologie (multitudinea de numiri greșite, titlurile de lucrări și nume proprii eronat ortografiate din *Istoria teatrului în Moldova*, de pildă, sînt flagrante greșeli de tipar).

Stăpînind un vast material bibliografic, Teodor T. Burada a manifestat un cult pentru redactarea studiilor de muzicologie. Documentul în facsimil, apelul la litografie, hartă, planșă sau desen, citarea surselor în subsol sau în text, cu o scrupulozitate neîntîlnită pînă la el, includerea exemplelor muzicale — iată numai cîteva din elementele înnoitoare ale publicațiilor sale.

O remarcă fundamentală a cercetărilor de muzicologie: Teodor T. Burada a pornit în judecățile sale de valoare *totdeauna* de la partitura muzicală. Din biblioteca sa nu au lipsit compozițiile creatorilor români, culegerile de folclor în manuscrise și tipărituri. Deși a profesat în public numai vioara, totuși a stăpînit cu egală măiestrie și pianul, avînd astfel posibilitatea să pătrundă ușor în miezul lucrărilor analizate.

Dacă bogăția documentării constituie una din laturile pozitive ale contribuției sale muzicologice, nu este mai puțin adevărat că uneori Teodor T. Burada se lăsa furat de izvoare, văduvindu-și puterea de sinteză. Bucuria comunicării unui document inedit i-a umbrat capacitatea de interpretare și de valorificare generalizatoare a sursei.

Fără a pătrunde în prea multe detalii, nu putem totuși ocoli contribuția sa la definitivarea *limbajului de specialitate* al muzicologiei noastre. Moștenise de la tatăl său un substanțial fond de termeni muzicali, dobîndise, din contactul cu autorii ieșeni de manuale didactice (Pietro Mezzetti, Gheorghe Burada, Gavriil Musicescu) și cu diferite cărți de specialitate ale altor compozitori (Isidor Vorobchievici, Ion Andrei Wachmann), un prețios patrimoniu lingvistic, dar era încă departe de necesitățile impuse de profunzimea analizei muzicologice cu care va opera el. Iată de ce Teodor T. Burada a completat — întocmai ca Nicolae Filimon în Muntenia — capitolul lingvistic al noii discipline (inexplicabil ni se pare faptul că autorul *Ciocoilor vechi și noi* nu a intrat în orbita cercetărilor colegului ieșean, numele primului critic muzical român nefiind vreodată amintit în studiile sale).

Trecînd la analiza studiilor privitoare la istoria muzicii românești putem grupa preocupările lui Teodor T. Burada în următoarele domenii principale de cercetare: *teatrul muzical, învățămîntul muzical, muzica ostășească, muzica bisericească și schița biografică*.

Desigur că, pentru majoritatea specialiștilor, numele său nu poate fi despărțit de cele trei volume intitulate *Istoria teatrului în Moldova* (ultimul volum se păstrează în manuscris). Adăugînd și articolele *Cercetări despre începutul teatrului românesc în Transilvania* (1905), *Un afiș teatral din 1820* (1906), avem imaginea sferei de preocupări a muzicologului nostru într-un domeniu bogat în evenimente.

Urmînd metoda expunerii cronologice a dezvoltării mișcării teatral-muzicale din țara noastră, Teodor T. Burada ne oferă — dincolo de un inepuizabil fond de documentare — exemplul unui cercetător conștiincios, patriot atașat modestelor începuturi ale creației originale și ale artei interpretative. Noutatea concepției sale asupra originilor genului lirico-dramatic românesc constă în aprecierea formelor populare de spectacol tradițional sătesc ca etapă primordială în nașterea formelor culte. Dacă irozii, jocul păpușilor, teatrul haiducesc sau pehlivanii, măscăricii, șoitarii, saltimbancii pot intra în domeniul formelor primitive de spectacol, dacă în unele

manifestări rituale ca turca, cucii, călușul se păstrează elemente de mișcare scenică, costum ș. a., în schimb paparudele, colindele, scaloianul, plugușorul, lăzărelul etc. se depărtează prea mult de conținutul real al noțiunii de teatru. Teodor T. Burada le-a prelucrat în bloc «descoperindu-i» fiecărui obicei popular, fiecărei datini un element de teatru. În ciuda unor asemenea exagerări, ideea valorificării fondului popular constituie una din cele mai prețioase contribuții ale istoriografului nostru. Desigur că aci l-au ajutat preocupările paralele de etnografie și folclor.

Profesor la *Conservatorul de muzică și declamațiune* din Iași, Teodor T. Burada nu putea ocoli investigațiile privind începuturile învățămîntului muzical. Studiile sale referitoare la școlile din Iași, București și Rotopănești au relevat pe baza documentelor de arhivă lupta pentru afirmarea unei culturi naționale în țările românești, strădaniile meritorii ale primilor noștri dascăli în introducerea «muzicii evropienești», primele regulamente de funcționare a conservatoarelor, primele manifestări artistice școlare etc. Semnalarea aceluia «Conservator pentru țărani» al lui Neculai Istrati de la Rotopănești, din 1860, dezvăluie orientarea muzicologului către problemele culturii de masă.

Un loc aparte în cercetările lui Teodor T. Burada l-a ocupat muzica ostășească la români. Temă de mai mică importanță în ansamblul preocupărilor sale, muzica militară i s-a relevat atît în contactul cu folclorul (instrumentele de suflat), cît mai ales cu studiile istorice. Ca moldovean, figura lui Ștefan cel Mare i-a inspirat multe gînduri înălțătoare. Descoperind textul unui cîntec de tabără al domnitorului, Teodor T. Burada a întreprins o serie de investigații privind buciumașii săi, veritabili strămoși ai gorniștilor din fanfarele militare moderne. A compus muzica la *Hai frați, la năvală dați*, a tipărit partitura și a militat permanent pentru execuția publică a cîntecului «făcut de Ștefan cel Mare».

Ulterior, adîncind biografia lui Dimitrie Cantemir, a putut culege date prețioase despre mehterhanele turcești. Așa a reușit să închege valorosul studiu despre muzica ostășească publicat în 1891 în revista cu profil istoric a lui Grigore Tocilescu.

Bazat pe desene de vechi instrumente aflate în uz la romani și daci, apelînd la bibliografia clasice (Caspar Bartholini, Filippo Bonnani, Jean Benjamin de Laborde, François Joseph Fétis), la texte și documente românești din evul mediu, la mărturii ale cronicarilor și călătorilor străini, la tradițiile orale, Teodor T. Burada ne-a oferit un studiu inedit, reprezentativ pentru muzicologia noastră.

Interesante rămân citatele muzicale privind semnalele militare folosite de muzica *Străzii pămîntești* din 1830. Nu lipsesc de asemenea: numărul instrumentelor, repertoriul muzical și istoricul primelor formații ce au luat ființă la București, Galați, Iași, Craiova, extrase din presa timpului asupra unor manifestări artistice ș. a. Este un studiu amănunțit, de reală ținută științifică.

Unul din cele mai substanțiale materiale documentare ce ni le-a lăsat Teodor T. Burada trebuie socotit cel intitulat *Corurile bisericesti de muzică vocală-armonică în Moldova*. Cercetînd arhivele mănăstirilor Neamțul, Agapia, Vărativ, Secul, ale bisericilor satești din Moldova, precum și dosarele Mitropoliei din Iași, autorul ne-a schițat — în peste 30 de pagini — o veritabilă istorie a cîntării tradiționale de strană și a fixat momentul istoric al biruinței muzicii «armonice» asupra celei omofone (psaltice). Teodor T. Burada a înțeles pe de o parte lupta patriotică a unor psalți legați de popor (Macarie, Ion Cartu), militanți pentru introducerea limbii române în biserica ortodoxă, iar pe de altă parte a descifrat poziția înaintată a unor dirijori de coruri (Alexandru Petrino, Ion Milu, Gheorghe Burada), care au avut meritul de a depăși faza specifică epocii anterioare prin trecerea de la cîntarea pe o singură voce la cea pe mai multe voci, formă modernă de expresie artistică, capabilă a valorifica talentul creator al compozitorilor români. Muzicologul face risipă de date, acte, memorii, nume proprii de dirijori și coriști, stăpînind nu numai materialul de arhivă, ci și documentele de peste hotare, însemnările călătorilor străini, tradițiile orale (în primul rînd ale celor doi psalți din familie, Tudorachi Burada și Evdochim Ianov).

Două schițe biografice, consacrate lui Dimitrie Cantemir și Elencei Asachi, încheie seria cercetărilor în domeniul muzicii românești. Dacă despre soția marelui cărturar ieșean ne-a transmis date prețioase asupra vieții și cîteva palide aprecieri asupra creației muzicale, punînd în lumină prima figură feminină din trecutul nostru artistic, în schimb comunicarea de la Academia Română (1909) referitoare la *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir* ne-a relevat — pe lîngă bogăția de material inedit, maturitatea gîndirii și experienței muzicologice a cercetătorului ieșean — prima personalitate muzicală românească de prestigiu european.

Fără îndoială, studiul privind preocupările muzicale ale domnitorului Moldovei reprezintă p u n c t u l c u l m i n a n t al întregii activități muzicologice a lui Teodor T. Burada. Stăpînind o bibliografie cuprinzătoare (de la cronicile, documentele, letopisețele și volumele autorilor români pînă la literatura istorică și muzicală

otomană, franceză, germană, grecească), cercetînd pe teren arhivele turcești, investigînd pe cei mai de frunte orientaliști (printre care muzicologul de renume european Rauf Yekta Bey), culegînd date și informații orale cu prilejul călătoriilor sale în Asia Mică, Teodor T. Burada ne-a pus la dispoziție un material de excepțională valoare muzicologică. Anexa muzicală (cuprinzînd o parte din compozițiile lui Dimitrie Cantemir), facsimile de pe manuscrise, largi considerații teoretice asupra modurilor și instrumentelor orientale completează cadrul prezentării epocii, societății și personalității analizate de autor. Studiul lui Teodor T. Burada marchează de fapt momentul *cristalizării muzicologiei românești*, etapa pregătitoare a saltului calitativ din perioada imediat următoare primului război mondial (Mihail Poslușnicu, Maximilian Costin, George Breazu, Constantin Brăiloiu, Emil Riegler-Dinu).

Urmînd exemplul muzicologiei germane de întocmire a unor studii monografice asupra orașelor cu tradiție artistică, Teodor T. Burada a publicat în 1888 cunoscuta sa *Cronică muzicală a orașului Iași*. «Credem că această încercare va înfățișa oarecare interes, mai ales fiindcă vom arăta impresiunea pe care acele petreceri lăsau în inima poporului — scria muzicologul în nota introductivă — precum și modul său de-a manifesta efectul acelor impresiuni, prin dările de seamă și criticile timpului». Studiul nu urmează sistemul strict cronologic al expunerii vieții orașului, ci tematic-cronologic: *concertele* și apoi *operele* (mai exact spus, teatrul lirico-dramatic). Toate datele sînt extrase cu migală de pe afișe, acte, tipărituri de epocă și confruntate cu presa timpului. Aci se relatează pentru prima oară întîlnirea lui Liszt cu Barbu Lăutarul, după ziarul *La vie parisienne* (28 noiembrie 1874). Interesant că Teodor T. Burada a surprins nu numai concertele și recitalurile publice susținute pe scena Teatrului Național, ci și manifestările artistice din cercurile restrînse ale saloanelor boierești. Ziarele ieșene (*Albina Românească*, *Gazeta de Moldavia*, *Zimbrul* etc.) au fost aproape integral despuiate de către muzicologul nostru, bogăția extraselor din presă oferindu-ne totodată posibilitatea cunoașterii nivelului profesional al criticii muzicale din Moldova de la mijlocul veacului trecut. Din păcate, partea a doua a *Cronicii* privind spectacolele lirico-dramatice nu s-a publicat, așa încît nu putem aprecia contribuția sa în ansamblu, ci numai prin prisma materialului referitor la concertele ieșene. Și în acest studiu, îndrăzneț prin concepție, competent prin realizare, Teodor T. Burada s-a dovedit un pionier al muzicologiei românești.

Problemelor de istorie a muzicii universale le-a acordat o importanță mai restrânsă, unele cercetări (*Originea violinei și perfecționarea ei*, François Tourte — renumitul perfecționator al formei arcușului de astăzi) izvorînd din preocupările sale zilnice de violonist-concertist și profesor. De altfel, studiile citate reprezintă tot ce a scris mai original Teodor T. Burada în domeniul artei universale, schițele biografice asupra violoncelistului Bernard Romberg, asupra scrierilor muzicale ale lui Jean-Jacques Rousseau și cîntăreței Lucreția Aguiari, nedepășind valoarea unor modeste articole de compilație.

Un început de studiu (rămas în manuscris) asupra presei muzicale mondiale ne relevă un domeniu inedit de cercetare în literatura noastră pînă în preajma primului război mondial.

Despre întrebuintarea clopotelor în muzică (conceptul se păstrează în colecția familiei), deși numai parțial realizat, prin adîncimea documentării și ineditul temei pare a se înscrie totuși la loc de frunte în cercetările de istorie a muzicii universale. Pornind din epoca antică și trecînd apoi la evul mediu, Teodor T. Burada urmărește folosirea clopotelor la diferite popoare din Europa, Asia, Africa, identifică momentul înlocuirii clopotului cu toaca și face interesante referiri la muzica noastră. Zăbovește mult asupra clopotelor în China și Rusia, citează texte biblice și apelează chiar la proverbe vechi românești cu referire la toacă.

Ceea ce se desprinde din maniera tratării temelor de istorie a muzicii universale de către Teodor T. Burada este permanenta sa strădanie de a strecura rezultatele cercetării muzicologice românești în complexul problematicii generale. Astfel, prețioasă ne apare relatarea muzicologului nostru asupra concertelor lui Bernard Romberg în Iași și identificarea compoziției virtuozului german pe « vechia arie națională » *Mititica*. Altă dată, ocupîndu-se de originea viorii și evoluția ei la diferite popoare, nu uită să acorde un capitol separat constructorilor noștri de viori (publică chiar desenul *violinei-harpă*, concepută de către Grigore Sturdza), precum și istoricului pătrunderii instrumentului pe meleagurile noastre.

Bogăția informării bibliografice, numărul mare și atrăgător al desenelor (multe realizate în timpul studiilor la Paris), echilibrul perfect al datelor documentare ne îndreptățesc să socotim studiul *Originea violinei și perfecționarea ei* ca primul eseu de organologie muzicală din literatura românească de specialitate. După acest model va realiza Teodor T. Burada scurtele articole despre instrumentele noastre populare.

Ideea unor mici studii monografice, veritabile articole de dicționar, l-a urmărit vreme de peste două decenii. Încă din anul 1877, Teodor T. Burada a început să publice materiale referitoare la instrumentele poporului român. Dacă pînă în 1889 (cînd a apărut în revista *Das Literarische Rumänien*) studiul *Die Musikinstrumente der Rumänien* s-a ocupat de organologia muzicală în materiale sintetice cu caracter general, după 1890 muzicologul ieșean a reluat ideea sub forma unor articole de dicționar. Devenise, către sfîrșitul veacului, o autoritate de prestigiu național în materie, dovadă apelul lui Constantin Dianovitch de a colabora la *Enciclopedia Română* publicată de Astra la Sibiu (1898). Ulterior, cînd și-a completat documentația, a publicat între anii 1908—1909 în revista ieșeană *Arta românească* seria completă privitoare la instrumentele muzicale ale poporului nostru. Au intrat în sfera cercetărilor lui Teodor T. Burada buhaiul, buciumul, trîmbița, cornul, trișca, telinca, fluierul cu dop, cavalul, fluierul gemănat, flautul, surla, naiul, neiul, cimpoiul, scripca, kemanul, cobza, cobuzul, chitara, gusla, canonul, tamburul, harpa, drîmba, daireaua, nagarele, tumbelichiul, doba, timpanele.

Articolele au — cu mici excepții — același profil: *etimologia* cuvîntului, *descrierea* instrumentului (formă, dimensiuni, material de construcție), *aria de răspîndire* teritorială, *momentele și maniera de folosire*, *mențiuni istorice* extrase din cronici, memorii de călătorie, acte de cancelarie, hrisoave. Totdeauna și-a însoțit articolele cu desene, uneori și cu citate muzicale privind ambitusul instrumentului, repertoriul, acordajul, semnalele specifice (bucium, telincă, trișcă, fluier cu dop, nai, cobză). Bogăția datelor relevă, atît cercetarea bibliografică întreprinsă de autor în arhive cît mai ales cunoașterea «pe viu», din practica pe teren, a materialelor descrise. Teodor T. Burada a colectat personal o serie din instrumentele analizate în studiul din *Almanahul muzical pe 1877*. Ulterior, rezultatele obținute le-a comparat și le-a îmbogățit cu noi elemente adunate cu prilejul călătoriilor peste hotare. Păcat însă, că tocmai articolele din revista *Arta română* renunță la citatele muzicale și nu sînt aduse la zi cu datele despre instrumentele descoperite la românii de peste hotare, încît astăzi trebuie să apelăm — pentru o imagine completă — atît la memoriile sale de călătorie cît și la studiile de etnografie și folclor.

Desigur că întrebarea logică ce se desprinde din urmărirea bogatei activități de muzicolog a lui Teodor T. Burada nu ne poate scăpa: a intenționat să scrie o istorie a muzicii românești? Răspunsul ni l-a oferit singur la sfârșitul studiului intitulat *Cercetări asupra danșurilor și instrumentelor de muzică ale Românilor*. «Nu mă voi opri un singur moment de a cerceta și scruta tot ce-mi va sta prin puțință relativ la muzica noastră — scria muzicologul ieșean pe atunci în vîrstă de 38 de ani — și voi fi fericit dacă această lucrare a mea, va inspira un interes oarecare pentru cei ce lucrează la propagarea și cultivarea muzicii naționale... Materia ce o dau cetitorilor în aceste almanahuri musicale care vor apare regulat în fiecare an, nu este decît o adunătură de elemente pentru o istorie generală a muzicii în România.»

De ce nu a dus Teodor T. Burada pînă la capăt această dorință atît de timpuriu lansată în muzicologia noastră? Așa cum se exprimase Nicolae Filimon în urmă cu aproape două decenii (revista *Buciumul*), și muzicologul ieșean privea problema «dificilă de tratat». Pentru seriozitatea documentării, proprie concepției de muncă a lui Teodor T. Burada, desigur că erau multe de făcut și întreprins înainte de a trece la realizarea unei ample lucrări asupra istoriei muzicii noastre. Probitatea științifică l-a oprit să dea la iveală o asemenea carte de căpătîi pentru arta românească. A încercat — ca primă etapă — să elaboreze o monografie a teatrului muzical din Moldova, fără a trăi bucuria apariției volumului al treilea. A investigat apariția și dezvoltarea genului lirico-dramatic și în Valahia și Transilvania. Aci se simte că Teodor T. Burada nu stăpînea pe deplin materialul de arhivă, concluzie la care a ajuns și el însuși. Poate că ar fi continuat cercetările și pe acele meleaguri, dar condițiile materiale precare după 1900 și vîrsta înaintată nu i-au dat posibilitatea să-și împlinească intențiile din tinerețe.

Chiar dacă nu a scris istoria promisă, Teodor T. Burada rămîne ctitorul muzicologiei românești, studiile sale remarcîndu-se pînă azi, așa cum de altfel am arătat, prin precizia datelor, bogăția informației, ineditul izvoarelor, ținuta științifică superioară. Ele au stat la baza lucrărilor de sinteză istorică ale lui Mihail Gr. Poslușnicu și George Breazu, fără a putea lipsi și la viitorul tratat modern de istorie a muzicii românești.

Pasiunea constantă pentru muzica românească l-a îndreptat pe Teodor T. Burada spre cercetarea creației noastre populare. Educația și pregătirea profesională de muzicolog l-au ajutat să pășească de la început pe căi sănătoase, chiar dacă nu a folosit o metodă modernă în culegerea, notarea și publicarea folclorului. Lucrând sistematic și cu migală, depunând vreme de peste patru decenii o stăruitoare muncă de cercetare, Teodor T. Burada a reușit să publice nu numai un vast și prețios material folcloric, ci adeseori să ne ofere piese populare, inedite, a căror valoare artistică a rămas pînă azi neegalată.

Contribuția folcloristului și etnografului Burada la îmbogățirea patrimoniului culturii românești nu a fost cu nimic mai prejos decît a muzicologului Burada. Bogăția studiilor și monografiilor cu privire la creația populară a determinat pe unii cercetători actuali să-l socotească pe autorul *Istoriei teatrului în Moldova* în primul rînd folclorist și apoi istoriograf muzical.

Realitatea este însă alta: întreaga sa viață, Burada a privit tot ceea ce a întreprins numai cu ochiul muzicianului « Muzica, această artă sublimă, este cea mai apropiată de inima omenească — spunea în 1903 cu prilejul unei conferințe la Iași — care lucrează mai nemijlocit asupra sufletului nostru ».

Multă vreme Teodor T. Burada a oscilat — în privința culegerii și publicării — între folclorul muzical și cel literar. Ultimul, chiar dacă la începutul activității l-a interesat, l-a notat (se păstrează formulare judiciare pe care a scris descîntece și vrăji), în schimb nu l-a studiat și nu l-a publicat (vezi absența basmelor, variantelor de texte literare, cimiliturilor etc. la monografia *O călătorie în Dobrogea*).

Volumul despre *Descîntece, farmece și vrăji* (deși unele cunoscute de timpuriu în casa părintească) a apărut după moartea culegătorului, fiind ultimele sale cercetări în domeniul folclorului, publicate în revista *Arhiva*. Asupra aspectului pur literar al creației populare nu a întreprins investigații speciale, așa cum a procedat de pildă cu folclorul muzical. Iată numai cîteva argumente ce dovedesc izvorul muzical al activității etnografice și folclorice a lui Teodor T. Burada.

Este adevărat că pregătirea sa multilaterală și sensibilitatea artistică înnăscută nu puteau să ocolească comorile de artă populară

(fără legătură prea strînsă cu muzica) întîlnite în cursul investigațiilor pe teren, fapt care l-a determinat cu timpul să privească cu alți ochi folclorul literar, fenomenul etnologic și etnografic.

Perfect conștient de valoarea documentară și artistică a folclorului, Teodor T. Burada a întreprins serioase investigații bibliografice procurîndu-și toate culegerile de folclor muzical românesc publicate de către muzicienii români și străini. În conferința sa din 1903 (apărută în revista *Muzica*, nr. 11/1962), autorul amintește aproape întregul fond de folclor muzical tipărit în secolul trecut la noi. Unele exemplare citate de Burada au rămas necunoscute pînă în zilele noastre (*Airs moldo-valaques* de Constantin de Saligny). De asemenea a căutat să-și procure și culegeri de folclor muzical în manuscris, cel mai voluminos și prețios document aparținînd primei jumătăți a secolului XIX (denumit *Anonimus Moldavus*) păstrîndu-se azi în biblioteca George Breazu.

Înarmat cu instrumentele de lucru în domeniul folclorului, luînd contact și cu terenul, cu creația vie a poporului, culegătorul a început treptat, treptat să-și făurească o concepție proprie asupra metodelor de culegere, notare, publicare și prelucrare a cîntecului popular.

Astfel, melodiile populare publicate în *Almanahul muzical* din 1876 sînt prezentate cînd în aranjament pentru pian, cînd fără acompaniament. În anul următor însă, toate dansurile populare comunicate în anexa *Almanahului muzical* sînt numai în aranjament pentru pian, în ciuda faptului că repertoriul popular de joc aparținea satului (harlavanca, ruseasca, corăbiasca, huțăneasca, mocăneasca, ca și ușa cortului ș. a.) Deci, modelul publicațiilor de folclor muzical ale lui I. A. Wachmann, Henri Ehrlich, Carol Miculi, Alexandru Berdescu, Dimitrie Vulpian l-a adoptat și muzicologul ieșean.

Totuși, mai tîrziu Burada oscilează în sistemul de publicare a folclorului muzical, conștient fiind că omul de știință are nevoie exclusiv de creația poporului, nu și de contribuția culegătorului. De aceea, în studiile și monografiile folclorice de după 1880 (*Datî-nile poporului român la înmormîntări*, *O călătorie în satele românești*, *Istria*), va publica melodiile populare pe o s i n g u r ă v o c e. Totodată, pe baza cîntecelor adunate, va realiza prelucrări de folclor pentru vioară și pian, ce le va executa în concertele sale (trei rapsodii române, patru potpuriuri naționale).

Nesiguranța metodei rezidă și în alte aspecte ale culegerii și publicării folclorului. Așa de pildă, Teodor T. Burada nu a încredințat tiparului variante de texte sau melodii populare (deși le-a

notat pe teren) întrucât — socotea culegătorul — nu prezentau valoarea documentului « inedit ». Apoi, trecînd pe aceleași meleaguri de cercetare la intervale de timp deosebite, nu a întreprins noi culegeri spre a vedea evoluția și schimbările propuse în procesul viu al creației colective.

Totuși, atunci cînd a descoperit o nouă specie folclorică (*Cîntecul bradului*), Teodor T. Burada a publicat nu mai puțin de trei texte literare (variante) asupra aceleiași teme, solicitînd în scris cercetătorilor prieteni (de pildă Ion Pop Reteganul) să-i comunice tot ce au adunat în domeniul respectiv. Era deci conștient de utilitatea *metodei comparative* în folclor, metodă ce o va definitiva de-a lungul cercetărilor la românii de peste hotarele patriei.

Această idee (folclorul comparat) a căpătat la Teodor T. Burada o consistență superioară folcloriștilor literari și muzicali din vremea sa. Aproape în toate studiile de etnografie și folclor, muzicologul ieșean va accentua similitudinea și deosebiriile *regionale* ale creației noastre populare, încercînd chiar comparații cu folclorul altor națiuni. Experiența sa bogată acumulată pe teren l-a ajutat să ne conducă pe căi sigure, să elaboreze concluzii științifice juste și uneori inedite (de pildă, ceremonialul de înmormîntare).

Pornind de la unitatea specifică a folclorului regional, Teodor T. Burada a făcut un prețios pas înainte în știința noastră, oferindu-ne primele încercări de *monografii folclorice*. În cadrul lor, aspectul etnografic va lua proporții mai ample de la un volum la altul, echilibrul între folclor, etnografie, organologie muzicală, istorie, muzicologie, nemaifiind păstrat. Am putea spune că se observă o părăsire a cercetării pur muzicale a creației populare (de altfel călătoria pe meleagurile Macedoniei i-a sugerat ideea publicării separate a unor *Poezii populare*) și o orientare asupra aspectului de ansamblu al fenomenului folcloric.

Contribuțiile principale ale lui Teodor T. Burada în cercetarea folclorului românesc socotim că le-a adus în problema *bocetului* și apoi în studierea unor datini populare ca *scaloianul* și *cîntecul cununii*. Numărul mare de materiale publicate în analiza bocetului la românii din Moldova, Dobrogea, Transilvania, Bucovina, Macedonia etc. a reușit să impună definitiv această veche specie folclorică (neglijată de toți folcloriștii anteriori lui Burada), să valorifice un obicei tradițional de origine precreștină, să ne semnaleze unele elemente particulare folclorului nostru regional (de pildă, însoțirea cîntecului vocal cu acompaniament de fluier, chiar cu formație de fluierași).

Deși contestat de unii ca descoperitor al *scaloianului* (studiile lui Teodor T. Burada au apărut după 1904 în revistele *Arhiva* și *Revue de Roumanie*), totuși muzicologului moldovean îi revin pe merit drepturile nu numai de prim identificator, ci mai ales de valorificator științific al datinei. În monografia *O călătorie în Dobrogea* (1880) semnalase obiceiul, fără insistențe, este adevărat, dar neîndoielnic pentru asigurarea primatului *d e z v ă l u i - r i i* lui: «Mai multe fete din sat se adună și fac scalocanul: chipul unui om mititel ca de-o palmă de lung, făcut din lut, apoi îl pun într-un sicriu de papură și îl dau pe Dunăre sau pe baltă... După ce scalocanul s-a dat pe apă toate fetele se întorc acasă, pun masa, fac bucate și plăcinte, beau, mănâncă și fac horă, iar flăcăii cîntă din fluier și din cimpoi». (Burada adaugă și versurile tradiționale). De asemenea documentul «concret», păstrat pînă azi în colecția familiei (un scaloian din lut așezat într-o cutie de lemn, adus din Dobrogea), poate fi un argument în favoarea descoperitorului.

Relevarea *cîntecului cununii* — cules din Transilvania în 1879 — a constituit încă una din contribuțiile de frunte ale folcloristului Teodor T. Burada la îmbogățirea fondului de datini populare românești. Înclinăm să credem că cercetătorul ieșcan a pornit la identificarea pe teren a obiceiului în urma datelor bibliografice culese din vechile texte istorice aparținînd epocii feudale (neîndoielnic de la Dimitrie Cantemir). Această afirmație poate fi confirmată de corespondența păstrată în arhiva familiei, de fișele și însemnările extrase înaintea fiecărei cercetări de către Teodor T. Burada, sistem de lucru semnalat de noi la începutul lucrării de față.

Deși nu a manifestat constante preocupări față de cîntecul de vitejie, totuși contribuțiile sale în răspîndirea creațiilor populare legate de figurile istoriei noastre din trecut (Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul) nu pot fi neglijate. Ideea urmăririi *Cîntecului lui Mihai Viteazul la românii din Macedonia*, cum sună titlul unui articol din *Convorbiri Literare* (1893), a sugerat ulterior folcloriștilor noștri cercetarea baladelor și cîntecelor de haiducie în zona balcanică.

Valoroase rămîn încercările lui Teodor T. Burada în investigațiile etnografice fără legătură cu muzica, așa cum se prezintă de pildă studiile despre creștăturile plutașilor pe cherestele și ale șalgăilor pe droburile de sare.

În ciuda bogatului material folcloric adunat de muzicologul ieșcan (o bună parte încă nepublicat) trebuie să remarcăm absența unor studii de generalizare, a unor articole de sinteză. Amintita

conferință ținută în 1903 asupra muzicii românești arată că Teodor T. Burada nu ajunsese la idei personale în clasificarea repertoriului folcloric (naiva împărțire, făcută de Henri Ehrlich, în *cîntece bătrânești, cîntece de lume, cîntece de joc și marșuri antice naționale*, a preluat-o integral, cu singura completare impusă de genul liric — doina). Deoarece nu întrevedea conturarea unei științe *aparte* a folclorului (adunarea melodiilor populare a privit-o adeseori cu scop pur practic pentru compozitori), Teodor T. Burada nu a manifestat nici interes pentru mijloacele mecanice de înregistrare pe cilindri fonografici a cîntecului popular.

În ciuda limitelor, cercetările de etnografie și folclor ale lui Teodor T. Burada au însemnat o etapă pregătitoare prețioasă în cultura românească, experiența sa slujind acțiunile tinerilor folcloriști de tip modern de la începutul veacului XX (D. G. Kiriac, Tiberiu Brediceanu, Pompiliu Pirvescu).

Dacă vom aminti că revistele *Magasin für Allgemeine Musik* (1880) *Das Literarische Rumänien* (1889) și *Revue de Roumanie* (1910) au publicat în limbile germană și franceză prețioasele sale studii asupra datinilor, obiceiurilor și instrumentelor muzicale populare românești, vom avea imaginea aportului real al lui Teodor T. Burada la dezvoltarea științei folclorice autohtone și la răspîndirea ei peste hotare. Munca științifică de pionierat a servit la fundamentarea timpurie a unui curent folcloric muzical în țara noastră, Teodor T. Burada anticipînd de fapt prin îmbinarea investigațiilor de muzicologie și folclor actuala disciplină denumită *etnomuzicologie*.

Violonist și profesor

In ciuda numărului mare de recitaluri și concerte, precum și a numeroaselor centre artistice românești și străine unde a răsunit «scripca» feciorului vornicului moldovean, Teodor T. Burada nu a fost recunoscut pînă azi în istoria artei noastre interpretative ca unul din primii noștri violoniști. Ceva mai mult, s-a creat falsa impresie că nu a depășit cadrul amatorist, că a profesat vioara întocmai ca un diletant obișnuit al epocii.

O atentă analiză a repertoriului abordat și a judecății criticii muzicale străine, dar mai ales o cercetare a lucrărilor sale didactice

și științifice, ne vor conduce la concluzia adevărată: Teodor T. Burada a stăpînit vioara ca un p r o f e s i o n i s t.

Dacă nu a avut o carieră strălucită de virtuoz, aceasta s-a datorat pe de o parte timpului insuficient de studiu tehnic zilnic, iar pe de altă parte condițiilor social-politice și artistice proprii epocii, care nu asigurau existența materială unui interpret instrumentist. Publicul era restrîns, formațiile simfonice sau de cameră în Iași nu apăreau decît sporadic pe scenă. Aceeași soartă — poate chiar mai tristă — au avut-o și colegii săi, violoniștii Alexandru Flechtenmacher și Eduard Caudella.

S-a adăugat la impresia deformată asupra violonistului Burada și amănuntul — greșit interpretat de unii — că, majoritatea recitalurilor sale fiind gratuite sau în scop de binefacere, gestul nu a vădit un sentiment umanist, dezinteresat, patriotic în esență, ci a exprimat caracterul amatorist al activității concertistice.

La o sumară privire asupra listei repertoriului însușit de Teodor T. Burada remarcăm alături de prezența unor piese de școală (Bériot, Artôt, Alard, Rode) și lucrări de pretențios afiș violonistic (Sonata Trilul diavolului de Tartini, *Zigeunerweisen* de Sarasate, *Legenda* de Wieniawski, *Preludiu din Partita I pentru vioară solo* de Bach etc.). Nu lipsite de semnificații ne apar concertele de Beethoven și Haydn, precum și trio-urile de Mendelssohn, Haydn și Fesca, unde Teodor T. Burada deținea vioara primă. Poate că și *Simfonia concertantă* pentru două viori și orchestră de Delphin Alard, în care muzicologul ieșean a cîntat știma primei viori, iar Eduard Caudella pe a viorii secunde, ne oferă prilej de meditație și concluzie asupra laturii sale de interpret. În sfîrșit, meticulozitatea muzicologului ne-a pus la îndemîină o listă întocmită în 1904, cuprinzînd 52 de piese « ce am executat pe violină în concertele mele date în număr de 124, atît în țară cît și în străinătate », cifră departe de repertoriul unui violonist « amator ».

Că Teodor T. Burada a mînuit arcușul cu dezinvoltura profesionistului ne-o demonstrează cu prisosință elogioasele cronici muzicale din presa străină. Poposit anonim în orașe de tradiție artistică, — Paris, Praga, Belgrad, Roma, Atena — reprezentînd o țară mică, de mulți necunoscută pe harta Europei, Teodor T. Burada a făcut o propagandă artistică națională, atrăgîndu-și simpatia criticii muzicale. « Dl. Burada care a fost auzit în Rusia și în țările Balcanice este un artist de mare talent — remarcă ziarul parizian *L'Eclair* din 14 septembrie 1889 — care mînuiește arcușul său cu un brio și o siguranță ce-l face să fie numărat printre maeștri ». « Un bun violon-

nist care stăpânește cu o tehnică excelentă instrumentul său » — observa *Narodni Listy* din 11 august 1895 pe marginea concertului susținut de etnograful moldovean la *Expoziția* din Praga. « Dl. Burada a cântat în orașul Pisino *Fantasia rumena* electrizînd întregul auditor — scria *Il giovane pensiero* din 6 noiembrie 1890 — , care a cerut prin aplauze insistente repetarea lucrării. » « Cîntul virtuozului român este excepțional de corect — nota ziarul turc *Saadet* din 30 noiembrie 1889 — , publicul aplaudîndu-l foarte mult și chemîndu-l de vreo cinci-șase ori, fără întrerupere să revină pe scenă. » Nu am întîlnit în bogata arhivă a familiei — pare-se completă în privința afişelor și presei — o singură cronică muzicală defavorabilă la adresa violonistului român.

Încă un fapt concludent: cu prilejul comemorării lui Tartini în orașul Parenzo (20 noiembrie 1890), virtuozul român a fost invitat să interpreteze sonata *Trilul diavolului* în fața publicului italian.

Burada nu s-a mulțumit însă cu simpla mînuire a instrumentului, ci a întreprins studii și cercetări asupra viorii, arcușului, sunetelor defectuoase ale instrumentelor cu coarde, preocupîndu-se totodată și de problemele didacticii violonistice. Astfel, a împletit experiența de interpretare artistică cu munca de pedagogie muzicală, fie la *Conservatorul de muzică și declamațiune* din Iași, fie la *Școala normală Mihail Sturdza* din capitala Moldovei.

Din asemenea imbolduri s-au născut cele XII studii pentru violină (1873) și *Metoda teoretică și practică pentru violină* (rămasă în manuscris). Cuvinte elogioase de apreciere la adresa studiilor a adresat *Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice* compozitorul Alexandru Flechtenmacher, susținînd editarea lor (fapt realizat peste doi ani de la încheierea lucrării) și introducerea în programa analitică a Conservatoarelor de muzică. « Cele XII studii de violină de Teodor T. Burada (op. 9) posedă un real merit didactic și muzical — referea George Enescu în anii primului război mondial — și Academia Română, căreia i-au fost prezentate de autor, ar putea să deccarnă acestuia o mențiune pentru meritoasa lucrare. »

Din păcate, dreptatea și recunoașterea oficialității de atunci au întîrziat să apară; abia în anii regimului nostru — prin strădania profesorului George Manoliu și a Editurii muzicale — studiile lui Teodor T. Burada au văzut din nou lumina tiparului (1964), ocupîndu-și locul binemeritat printre lucrările clasice ale programei analitice a școlilor noastre muzicale alături de Mazas, Alard, Blumenstegel, Dont și Robert Klenk.

Cele XII studii pentru violină reflectă capacitatea pedagogică a autorului, grija sa permanentă pentru dezvoltarea muzicalității elevului, echilibrul între elementele tehnice și artistice ce trebuie să stea la baza învățămîntului muzical instrumental. Ele constituiau de fapt expresia practică a noțiunilor teoretice cuprinse în amintita *Metodă*.

Alcătuită din trei mari părți (teoria generală a muzicii, noțiuni istorice, teoretice și practice asupra viorii și exerciții tehnice), metoda lui Teodor T. Burada — se pare prima de acest fel în istoria învățămîntului nostru violonistic — conține toate elementele necesare unei solide pregătiri profesionale,* expuse într-un limbaj clar, științific, atrăgător.

De altfel, simțul pedagogic al lui Teodor T. Burada s-a remarcat și la catedra de teorie și solfegii pe care a ocupat-o de-a lungul anilor la *Conservatorul de muzică și declamațiune* din Iași, precum și în manualul intitulat *Principii de muzică*. În 34 de capitole, profesorul ieșean parcurgea materia de la noțiunile elementare pînă la semnele de expresie și termenii de mișcare. Față de metoda fratelui său Gheorghe Burada, publicată în 1860, *Principiile de muzică* ale lui Teodor T. Burada constituie un pas înainte nu numai ca terminologie muzicală, gradare a noțiunilor, simț pedagogic al expunerii teoretice, ci mai cu seamă ca expresie de gîndire muzicală superioară, necunoscută pînă la 1875 în învățămîntul nostru artistic.

A încercat chiar să redacteze un *Manual de armonie muzicală*, manuscrisul — incomplet — păstrat în colecția familiei cuprinzînd doar noțiunile preliminare (Despre acorduri, Acorduri de trei note, Realizarea armoniei, Despre mișcarea melodică, Despre mișcarea armonică).

- Fără a intra în alte detalii de analiză teoretică, varietatea preocupărilor didactice ale lui Teodor T. Burada ne dovedește preocuparea majoră a muzicianului ieșean pentru ridicarea învățămîntului nostru la nivelul celorlalte școli de specialitate din străinătate.

Dezinteresat materialicește (în 1860, imediat după înființarea *Conservatorului* din Iași și apoi, după 1901, cînd a fost pensionat pentru limită de vîrstă, a predat vioara fără salariu la catedră), profesorul Burada a militat prin memorii, programe de învățămînt, studii și cercetări științifice, pentru impunerea instituției de artă din Iași în viața noastră muzicală. Neobosit pedagog și inițiator al unor acțiuni social-culturale sprijinite de profesorii și elevii *Conservatorului*, Teodor T. Burada a contribuit efectiv la educația artistică a publicului (pe afișele căminului cultural Tatarăși din Iași numele lui Teodor T. Burada a figurat pînă în pragul morții).

Compozitor, muzcograf, arheolog, istoric, jurist.

Rareori în istoria muzicii românești am întâlnit o personalitate cu atâtea preocupări științifice și artistice, cu manifestări atât de diverse în domenii total opuse, ca Teodor T. Burada. Autorul *Istoriei teatrului în Moldova* a adus contribuții meritorii în toate sectoarele abordate, datorită pe de o parte culturii sale de tip enciclopedic, iar pe de altă parte conștiinciozității.

Pentru Teodor T. Burada compoziția — departe de a fi fost o necesitate spirituală — a apărut ca o îndeletnicire practică auxiliară, legată de cariera sa de violonist, profesor și animator al vieții cultural-artistice. În tinerețe a scris mici piese de salon pentru pian (polci, mazurci, valsuri, cadriluri) dedicate « à son père », « à son oncle » sau unor prieteni apropiați familiei părintești (*Polka, composée et dédiée à Mr. Jean Janoff*). Emoția despărțirii de orașul ce i-a dat primele satisfacții profesionale a constituit prilej de evocare muzicală în *Souvenir de Galatz*.

O altă categorie de piese muzicale s-au născut din nevoia alcătuirii unui program de muzică românească pentru propriile recitaluri de vioară. *Doina*, cele trei *Rapsodii românești*, *Bolero-caprice*, *Berceuse* — sînt fructul acestor strădanii de îmbogățire a repertoriului violonistic, piesele remarcîndu-se prin apelul la folclor, melodicitate, accesibilitate.

Patru *Potpuriuri naționale* au izvorît din dorința profesorului Teodor T. Burada de a oferi un material muzical didactic cu specific românesc pentru uzul tinerilor violoniști din *Școlile normale de învățători*.

În sfîrșit, sentimentul patriotic, dorința de participare a muzicianului la opera de afirmare a culturii naționale l-au determinat să dea la iveală rapsodia *Unirea Românilor*, piesa corală *Cîntec ostășesc*, pe cuvintele lui Ștefan cel Mare, *Imn triumfal* pentru inaugurarea statuii aceluiași domnitor, potpuriul pentru pian *Cîntece românești*, clădit pe folclor adunat de la românii din Istria, Macedonia, Transilvania, Bucovina etc. Pecetea « ocazionalului » se simte în toate lucrările, contribuția personală a artistului aparținînd mai degrabă meșteșugului tehnic decît inspirației artistice.

Cercetările etnografice, folclorice și muzicologice l-au pus în situația de a aduna un bogat material documentar (instrumente

muzicale, păpuși din lut, obiecte de datină populară, note și vechi tipărituri, manuscrise muzicale), care i-au sugerat ideea închegării unui muzeu al muzicii românești. An de an, cu prilejul călătoriilor peste hotare, a îmbogățit instrumentul muzeistic așa încât, în 1891, solicita concursul și intervenția Conservatorului de muzică și declamațiune din Iași ca țara noastră să participe la *Expoziția de muzică și teatru* din Viena. A înaintat memorii către Ministerul Instrucțiunii Publice, a scris articole pe tema muzeului muzicii noastre, a organizat expoziții locale și peste hotare (Praga), doar doar va stimula interesul oficial pentru asemenea acțiuni de culturalizare și educație a maselor. În 1895 a participat la *Expoziția etnografică* de la Praga din dorința aprofundării problemelor muzeistice, înaintînd — la înapoiere — un memoriu asupra celor văzute, Teodor T. Burada sugera autorităților locale acțiuni similare și la noi, ținînd seama de ineditul, varietatea și bogăția materialului ce-l poseda. După aproape trei decenii de strădanii, observînd lipsa de interes oficial, muzicologul a donat în anul 1901 *Muzeului național de antichități* din București întreaga colecție de instrumente muzicale « care este cea întîi și unică — după expresia ziarului *Evenimentul* din 6 iunie — în țara noastră ».

Nu mai puțin fructuoase s-au dovedit cercetările și studiile de arheologie, istorie și vechi drept românesc ale lui Teodor T. Burada. Ele au izvorît din investigațiile de istoria muzicii, atît în arhive, cît mai ales pe teren. Fără a intra în detalii, vom releva valoarea semnificativei stațiuni preistorice de la Cucuteni, precum și a unui inedit fond de inscripții, hrisoave și documente istorice din vremea lui Ștefan cel Mare, Bogdan Voievod, Vasile Lupu, Duca Vodă și alți domnitori moldoveni. Mari personalități, ca Grigore Tocilescu, A.D. Xenopol, Nicolae Iorga, N.A. Bogdan, i-au prețuit studiile și comunicările și l-au atras în cercul revistelor de istorie (*Arhiva*, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*). Prin strădania lui Teodor T. Burada s-a identificat și s-a adus în țară stindardul lui Ștefan cel Mare.

Juristul care obținuse licența la Paris, prin cercetări nu lipsite de originalitate, a continuat investigațiile privitoare la vechiul drept românesc, mai exact spus, asupra obiceiurilor pămîntene (condica șireților, jurămîntul *more judaico*, strămutările de proprietăți).

Prețioase contribuții ne-a lăsat Teodor T. Burada în domeniul învățămîntului românesc din Macedonia și Turcia, chiar asupra unor probleme de istorie militară (despre artileria românească, învățămîntul elementar în miliția moldovenească ș.a.).

Nu i-au fost străine muzicologului ieșean și unele preocupări cu caracter lingvistic. Ele apar presărate în monografiile folclorice și în comunicările de hrisoave istorice, inscripții bisericești etc. Apreciat de Lazăr Șăineanu, acesta îi expedia în 1892 *Istoria filologiei române* cu următoarea dedicație: « Neobositului muncitor pe terenul etnologiei Dlui T.T. Burada, în semn de sinceră amicitie ».

Către sfârșitul vieții, Teodor T. Burada a început să-și redacteze memoriile — așa cum procedase odinioară și vornicul Tudorachi în amintitul *Testament* — vădind o experiență literară, un fior liric, un condei sprințar, adescori înviorat de umorul propriu șăgalnicei firi a moldoveanului. Suita de articole publicate în *Arhiva* (1903—1910) pe marginea « nemaipomenitelor întâmplări » din călătoriile peste hotare (arestări, bătăi, carantine, conflicte științifice), au darul să ne dezvăluie ceva din sufletul neobositului cercetător.

Teodor T. Burada a fost un om vesel, șugubăț, amator de glume (dovadă și traducerea anecdotelor lui Balakirev), un optimist fără pereche care a trecut ușor peste greutăți, piedici, formalități și prejudecăți sociale. Lipsit de egoism, a participat la zeci de acțiuni filantropice, a donat statului obiecte și documente de inestimabilă valoare, a dăruit colegilor de breaslă din prisosul muncii sale. Nu a cunoscut vacanța niciodată, după cum socotea somnul un « timp pierdut », ireversibil. « Destul am să mă odihnesc la *Eternitatea* (cimitirul din Iași — n.n.), măcar acum să lucrez din plin » — le spunea copiilor săi, prietenilor și mai cu seamă medicilor ce-i recomandau prudență în eforturile fizice (la vârsta de 80 de ani a concertat pe scena ieșeană, acompaniat de Antonin Ciolan). Pe placheta de chiparos, adusă de la Sfântul Mormânt din Ierusalim, stă scris conform propriei dorințe: « După zbucium, odihnă ».

Privirea lui blândă, cu ochii calzi și ageri, conturați de sprâncenele groase, te atrăgea din prima clipă. Purta părul scurt, o barbă mică unită cu mustățile bogate, meticulos îngrijite. Iubea hainele de culori închise, croite sobru, cu mult gust. Către sfârșitul vieții adoptase papionul negru în locul cravatei, spre a comunica chiar prin ținuta vestimentară ceva din aerul său de artist.

Portretul fizic atrăgător se completa înmiit din momentul angajării într-o discuție științifică. Discuta cu pasiune, calm, siguranță. Avea o memorie excepțională, putînd să recite — direct în limba latină — sute de versuri din marii poeți ai antichității. « Măi Todi-riță — îi spuneau, la taifasurile prietenești, amicii săi Xenopol, jurisconsultul D. Alexandrescu și latinistul Xenofon Gheorghiu —

păcat că nu te-ai făcut profesor de latinește! » Cunoștea, pe dinafară, zeci de poezii ale lui Eminescu, fredona cu o claritate impescabilă cele mai întortochiate melodii psaltice, avea un simț al ritmului popular ce îi permitea să cînte cu exactitate cele mai îndrăcite melodii aritmice din Ardeal și Macedonia.

A îndrăgit libertatea de acțiune politică și socială, a îmbrățișat cu entuziasm ideile înnoitoare, a crescut și și-a educat copiii și elevii în spiritul dragostei de patrie, de obiceiurile strămoșești. A ironizat protipendada epocii, formalismul și birocratismul orînduirii de stat. A sugerat inițiative de un democratism neobișnuit vremii sale, a militat pentru idei organizatorice îndrăznețe în mișcarea noastră artistică (de pildă, a preconizat « rotacismul » — adică schimbul de experiență — între teatrele din Iași, București și Craiova). « Cît am putut deci, am lucrat în sfera muzicii și am contribuit la lățirea și adîncirea gustului muzical în partea aceasta de țară » — declara în *Evenimentul* din 4 octombrie 1901.

Astfel și-a cîștigat prețuirea sinceră a maselor, reflectată prin numirea sa ca membru de onoare al multor societăți culturale, sociale, profesionale.

Teodor T. Burada, departe de a fi rămas un nume de circulație restrînsă la cadrul pur științific, s-a bucurat de prețuirea caracteristică personalității de largă suprafață culturală. Meritele sale în domeniul muzicologiei, etnografiei și folclorului l-au impus definitiv în rîndul deschizătorilor de drumuri în istoria muzicii românești.

Singur și, în același timp, sigur pe talentul său, Teodor T. Burada și-a făurit soarta, fidel devizei ce figurează într-un memoriu din 29 iunie 1897 prin care solicita Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice învățămîntul gratuit pentru elevii săraci: « În artă numai cei aleși pot fi folositori ».

București, 30 martie 1966.

CATALOGUL CREAȚIEI LUI TEODOR T. BURADA

a) Muzicologie, istoria muzicii românești și universale, lexicografic muzicală.

Conservatorul de muzică din Iași. În: *Almanah musical*, Iași, 1, 1875, p. 21—32; ibidem, 2, 1876, p. 21—28; ibidem, 3, 1877, p. 21—25.

François Tourte, renumitul perfecționator al formei arcușului de astăzi. În: *Almanah musical*, Iași, 1, 1875, p. 33—38.

Jean Jacques Rousseau. Ibidem, p. 39—44.

Bernard Romberg. Ibidem, p. 55—57. În: *Lyra Română*, București, 1, nr. 29, din 22 iulie, 1880, p. 225—229.

Originea violinei și perfecționarea ei. În: *Almanah musical*, Iași, 2, 1876, p. 29—44.

Despre întrebuințarea muzicii în unele obiceiuri vechi ale poporului român. Ibidem, p. 51—79.

Lucreția Aguiari. Ibidem, p. 80—82.

Incercări despre originea Teatrului Național și a Conservatorului de muzică și declamațiune. În: *Almanah musical*, Iași, 3, 1877, p. 26—41. În: *Lyra Română*, București, 1, nr. 11, 12, 13, 14, 15, 16, din 1880, p. 81—82, 89—90, 98—102, 105—106, 114—115, 121—122.

Cercetări asupra danțurilor și instrumentelor de muzică ale Românilor. În: *Almanah musical*, Iași, 3, 1877, p. 42—108.

- Ziarele de muzică* [1879]. Manuscris autograf, în cerneală, 12 p. (incomplet). Colecția Alexandru Burada.
- Arcușul*. În: *Lyra Română*, București, 1, nr. 30, din 30 iulie, 1880, p. 233—237.
- Despre întrebuintărea clopotelor în muzică*. [1881] Manuscris autograf, în cerneală, 3 p. (incomplet). Colecția Alexandru Burada.
- Elena Asaki*. În: *Convorbiri literare*, Iași, 21, nr. 6, din 1 septembrie 1887, p. 638—641.
- Cronica muzicală a orașului Iași (1780—1860)*. În: *Convorbiri literare*, Iași, 21, nr. 12, din martie 1888, p. 1061—1101.
- Cercetări asupra Conservatorului Filarmonic-Dramatic din Iași (1836—1838)*. Iași, Tip. Națională, 1888, 44 p.
- Tanz und Spiel bei den Rumänen*. În: *Das Literarische Rumänien*, Bucarest, 1, nr. 3, März 1889, p. 107—117.
- Die Musikinstrumente der Rumänen*. În: *Das Literarische Rumänien*, Bucarest, 1, nr. 4, April 1889, p. 140—145; nr. 5, Mai 1889 p. 184—192.
- Cercetări asupra școalei filarmonice din București (1883—1887)*. În: *Convorbiri literare*, Iași, 24, nr. 1, din 1 aprilie 1890, p. 3—29; nr. 2, din 1 mai, p. 115—144.
- Cercetări asupra muzicii ostășești la Români*. În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 3, Vol. 6, 1891, p. 49—71. În: *Flacăra*, București, 3, S 2, nr. 35, din 15 noiembrie 1896, p. 32.
- Alăută, Bucium, Buhai, Caval, Chitară, Cimpoi, Cobză, Cobuz*. În: Diaconovich, C., *Enciclopedia Română*. Sibiu, Ed. și tiparul lui W. Krafft, 1898.
- Școala de muzică și declamațiune de la Rotopănești*. În: *Arhiva*, Iași, 9, nr. 3—4, din martie-aprilie 1898, p. 201—205. În: *România musicală*, București, 11, nr. 14—15, din 1—15 septembrie 1900, p. 109—110.
- Buciumul*. În: *Evenimentul*, Iași, 6, nr. 1513, din 25 aprilie 1898, p. 1.
- Daira, Daulă, Drîmbă, Gaidă*. În: Diaconovich, C., *Enciclopedia Română*. Sibiu, Ed. și tiparul lui W. Krafft, 1900.
- Un studiu inedit asupra muzicii românești de T.T. Burada* [1903]. În: *Muzica*, București, 12, nr. 11, noiembrie 1962, p. 35—39.
- Nai, Nei, Surlă, Telincă, Trișcă*. În: Diaconovich, C., *Enciclopedia Română*. Sibiu, Ed. și tiparul lui W. Krafft, 1904.
- Cîntec ostășesc*. În: *Arhiva*, Iași, 15, nr. 5 și 6, din mai și iunie 1904, p. 247—250.

- Actorii și comitetul teatral.* În: *Evenimentul*, Iași, 13, nr. 33, din 23 martie 1905, p. 2.
- Cercetări despre începutul teatrului românesc în Transilvania.* În: *Revista muzicală și teatrală*, București, 2, nr. 15, din decembrie 1905, p. 209—213. În: *Arhiva*, Iași, 16, nr. 7—8, iulie-august 1905, p. 293—300.
- Un afiș teatral din anul 1820.* În: *Arhiva*, Iași, 17, nr. 11, din noiembrie 1906, p. 498—500.
- Cum era privită muzica la noi în trecut.* În: *Arta românească*, Iași, nr. 1—2; ianuarie-februarie 1908, p. 9—10.
- [*Muzica la români*]. Conferință ținută în 1908 la Universitatea din Iași cu prilejul unui concert al Societății de muzică. Manuscris autograf în cerneală, 11, p. Colecția Alexandru Burada.
- Instrumentele de muzică la poporul român.* În: *Arta română*, Iași, 1, nr. 1—2, ianuarie-februarie 1908, p. 21—22; nr. 4, aprilie 1908, p. 59—64; nr. 5—6, mai-iunie 1908, p. 81—84; nr. 7—8, septembrie-octombrie 1908, p. 114—116; 2, nr. 1, ianuarie 1909, p. 18—19; nr. 2, februarie 1909, p. 27—28.
- Un prince moldave musicien.* În: *Revue de Roumanie*. Bucarest, 1, nr. 1, janvier 1910, p. 8—10.
- Scrierile musicale ale lui Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei.* În: *Analele Academiei Române*, București, S 2, T 32, 1910; Extras, București, Librăria Soccec, 1911, 114 p.
- Corurile bisericești de muzică vocală armonică în Moldova.* În: *Arhiva*, Iași, 25, nr. 9 și 10, din septembrie-octombrie 1914, p. 303—332.
- Istoria teatrului în Moldova.* Vol. 1, Iași, Inst. de arte grafice N.V. Ștefaniu, 1915, 356 p.; Vol. 2, Iași, Tip. H. Goldner, 1922, 431 p. Vol. 3 Manuscris. Sub titlul *Începutul teatrului în Moldova* s-a publicat în formă de foiletoane în *Revista muzicală și teatrală*, București, nr. 7—32, 1905—1907 și în *Arhiva*, Iași, nr. 2, 1905, nr. 9—10, 1913.
- Primele manifestări muzicale în Moldova.* În: *Muzica*, București, 1, nr. 4, din 1 aprilie 1916, p. 138—139. (Extras din *Lyra Română*). Reprodus și în: *Izvorașul*, Bistrița-Mehedinți, 2, nr. 1—3, din 1—15 septembrie — 1 octombrie 1921, p. 9—10.

b) Folclor, etnografie, etnologie.

- Bocetele populare la Români.* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 12, nr. 10, din ianuarie 1878, p. 356—365.

- Bocetele din Bucovina.* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 12, nr. 11, din februarie, 1878, p. 414—416.
- Bocete populare din Moldova-Dobrogea.* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 13, nr. 2, din 1 mai 1879, p. 74—76; nr. 7, din 1 octombrie 1879, p. 276—280.
- O călătorie în Dobrogea.* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 14, nr. 1, din 1 aprilie 1880, p. 22—23; nr. 3, din iunie 1880, p. 110—115; nr. 4, din 1 iulie 1880, p. 152—155. Iași, Tip. Națională, 1880, 280 p., București, Ed. Tineretului, 1962, 182 p.
- Bocete populare [din Muntenia, Banat, Transilvania].* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 14, nr. 8, din 1 noiembrie 1880, p. 307—312.
- Cîntecul cununii.* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 14, nr. 8, din 1 noiembrie 1880, p. 306—307.
- Despre creștăturile plutașilor pe cherestele și alte semne doveditoare de proprietate la Români.* Iași, Tipo-litografia H. Goldner, 1880, 27 p.
- Bocete populare [din Basarabia].* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 15, nr. 12, din 1 martie 1882, p. 461—463.
- Datinele poporului român la înmormîntări.* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 16, nr. 1, din aprilie 1882, p. 1—15; nr. 2, din mai 1882, p. 74—78. Iași, Tip. Națională, 1882, 158 p.
- Datinile la nunți ale poporului român din Macedonia.* În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 1, Vol. 2, 1883, p. 417—425.
- Cîntece de miriologi (bocete) adunate din Macedonia.* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 16, nr. 12, din 1 martie 1883, p. 487—492; 17, nr. 1, din 1 aprilie 1883, p. 37—40; nr. 3, din 1 iulie 1883, p. 117—119.
- O călătorie la Muntele Athos.* În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 1, Vol. 1, 1883, p. 389—408; Vol. 2, p. 76—82. Iași, Tip. Națională, 1884, 96 p. + 1 hartă + 1 planșă.
- O călătorie în satele moldovenești din gubernia Kerson (Rusia).* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 17, nr. 8, din 1 noiembrie 1883, 1884, p. 281—291; Iași, Tip. Națională, 1893, 36 p.
- Despre creștăturile șalgăilor pe droburile de sare.* În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 3, Vol. 5, fasc. 1, 1885, p. 173—174.
- Poesii populare adunate în Macedonia.* În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 3, Vol. 6, fasc. 1, 1885, p. 175—182.

- Datinile di la nunți ale popoului armănesc ditru Macedonia.* În: *Macedonia*, București, 2, nr. 5, mai 1889, p. 96—97; nr. 6, iunie 1889, p. 110—114; nr. 7, iulie 1889, p. 128—131.
- *călătorie în satele românești din Istria.* În: *Românul*, București, 35, nr. din 4/16 iunie 1891, p. 537; nr. din 5/17 iunie, p. 541; nr. din 6/18 iunie, p. 545; nr. din 7/19 iunie, p. 548; nr. din 8/20 iunie, p. 553; nr. din 14/26 iunie, p. 569; nr. din 15/27 iunie, p. 573; nr. din 16/28 iunie, p. 577; nr. din 19 iunie/1 iulie, p. 585; nr. din 30 iunie/12 iulie, p. 619; nr. din 2/14 iulie, p. 623; nr. din 10/22 iulie, p. 566—567; nr. din 18/30 iulie, p. 684; nr. din 20, 21 iulie/1, 2 august, p. 692—693; nr. din 23 iulie/4 august, p. 697; nr. din 24 iulie/5 august, p. 700—701; nr. din 25 iulie/6 august, p. 704—705; nr. din 26 iulie/7 august, p. 708; nr. din 27 iulie/8 august, p. 712; nr. din 3/15 sept. p. 845—846; nr. din 5/17 sept., p. 855; nr. din 7/19 sept., p. 862; nr. din 8,9/20,21 sept., p. 866; nr. din 10/22 sept. p. 870; nr. din 22 oct./3 noiembrie, p. 1030. Cu figuri în text și cu o chartă. Iași, Tip. Națională, 1896, 144 p. + 1 hartă.
- Cîntecul lui Mihai Viteazul la Românii din Macedonia.* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 25, nr. 11 și 12, din 1 martie 1892, p. 1127—1128.
- Obiceiuri la nașterea copiilor poporului român din Macedonia.* În: *Convorbiri Literare*, Iași, 26, nr. 1, din 1 mai 1892, p. 39—50.
- *călătorie la Românii din Bithinia (Asia Mică).* În: *Arhiva*, Iași, 4, nr. 1 și 2, din ianuarie și februarie 1893, p. 53—84; Iași, 1893, 34 p. + 1 hartă.
- Românii din Asia Mică. Relațiune de călătorie.* În: *Analele Academiei Române*, București, S 2, T 15, 1893, p. 392—397.
- *călătorie la Românii din Moravia.* În: *Arhiva*, Iași, 5, nr. 5 și 6, din mai și iunie 1894, p. 266—293; Iași, 1894, 36 p. + 1 hartă.
- Plugușorul.* În: *Arhiva*, Iași, 5, nr. 7 și 8, din iulie și august 1894, p. 480—483.
- Cercetări despre Românii din insula Veglia.* În: *Arhiva*, Iași, 6, nr. 7 și 8, din iulie și august 1895, p. 409—418; Iași, 1896, 14 p. + 1 hartă.
- *călătorie la Românii din Silezia Austriacă.* În: *Arhiva*, Iași, 6, nr. 11 și 12, din noiembrie și decembrie 1895, p. 663—678; Iași, 1896, 18 p. + 1 hartă.

- Rămășițe românești în Galiția.* În: *Epoca*, București, 15 noiembrie 1896; În: *Buletinul Societății de Geografie*, București, 18, 1897, Trim. 1 + 2, p. 131—134; ibidem, Trim. 3—4, p. 110—129.
- Pomul Crăciunului.* În: *România Musicală*, București, 9, nr. 2, din 15 ianuarie 1898, p. 10—11.
- Datini la poporul român. Colinda cu buhaiul.* În: *Evenimentul*, Iași, 5, nr. 1437, din 18 ianuarie 1898, p. 1436.
- Priveghiul la morți.* În: *Evenimentul*, Iași, 9, nr. 274, din 25 dec. 1901, p. 2.
- Secțiunea valahă de la Expozițiunea etnografică din Praga (1895).* În: *Arhiva*, Iași, 13, nr. 11 și 12, din noiembrie-decembrie 1902, p. 523—531.
- Cînticlu care s'cîntă di Taiani Ianismata.* În: *Arhiva*, Iași, 15, nr. 10 și 11, din octombrie-noiembrie 1904, p. 466—468.
- Caloianul.* În: *Arhiva*, Iași, 15, nr. 10 și 11, din oct.-nov. 1904, p. 473—477.
- Privești și datini populare din Moldova.* În: *Arhiva*, Iași, 16, nr. 12, din decembrie 1905, p. 541—546; 17, nr. 2, din februarie 1906, p. 81—83; nr. 3, din martie, p. 123—126; nr. 4, din aprilie, p. 173—177; nr. 5 din mai, p. 226—227; nr. 7 și 8, din iulie și august, p. 332—333; 18, nr. 2, din februarie 1907, p. 92—94; nr. 3, din martie, p. 127—130; nr. 4, din aprilie, p. 171—172; nr. 5, din mai, p. 222—225; 20, nr. 5, din mai 1909, p. 218—223; nr. 6, din iunie, p. 273—280; nr. 7 și 8, din iulie-august, p. 289—306.
- *călătorie la românii din gubernia Kamenitz-Podolsc (Rusia).* În: *Arhiva*, Iași, 17, nr. 12, din decembrie 1906, p. 536—547, Iași, 1906, 14 p.
- Călătorii în Orient. De la Ierusalim la M-rea Sf. Sava.* În: *Evenimentul*, Iași, 16, nr. 114, nr. 116, nr. 117, nr. 118, nr. 119, din 26, 28, 29 iunie 1908, din 1 și 2 iulie 1908, p. 2.
- *călătorie la Valahii (Românii) din Kraina, Croația și Dalmația.* În: *Arhiva*, Iași, 19, nr. 7—8, din iulie-august 1908, p. 281—293; Iași, 1908, 15 p.
- Moeurs populaires: « Caloianul ».* În: *Revue de la Roumanie*, Bucarest, 1, nr. 5—6, iunie-iulie 1910, p. 175—179.
- Miriologhi (bocete) adunate din Macedonia.* În: *Arhiva*, Iași, 24, nr. 5—6, din mai-iunie 1913, p. 177—179.
- Conăcări și iertăciunea la nunțile Românilor din Basarabia.* În: *Arhiva*, Iași, 26, nr. 1, 2, 3, din ianuarie, februarie, martie 1915, p. 69—73.

- *colonie de Vlahi în Arabia*. În: *Buletinul Societății de geografie*, București, 36, 1915, p. 100—110; București, Atelierele grafice Socec, 1915, 19 p. În: *Almanahul Sfetea*, București, Arte grafice, 1916, p. 251—254.
- Despre descîntece, farmece, vrăji*. În: *Arhiva*, Iași, 27, nr. 4—6, din aprilie-iunie 1916, p. 103—110; 28, nr. 1 din iulie 1921, p. 81—82; nr. 2, din august, p. 241—242; 31, nr. 2 din aprilie 1924, p. 141—143; 32, nr. 2, din mai 1925, p. 137—138.
- Muzica populară la Români*. (1919) Conferință. Manuscris autograf în cerneală. Colecția Alexandru Burada.
- *călătorie în Egipt*. În: *Tribuna ceferistă*, Iași, 1, nr. 11 și nr. 12, din 1 iunie și 16 iunie 1922, p. 1—3 și p. 1—2.
- *călătorie prin Siria și Palestina*. În: *Tribuna ceferistă*, Iași, 1, nr. 13, nr. 16, nr. 17, nr. 18, 19 și 20, din 1 iulie, 16 august, 1 septembrie, 1—30 noiembrie 1922, p. 1—3, 5, 9—10.

c) Învățămînt general și muzical, metode, manuale

- Principii de musică*. Manuscris autograf în cerneală, 48 f.
- Metodă teoretică și practică pentru violină*. Manuscris autograf în cerneală, 41 p. + Anexă muzicală incompletă.
- XII *Studii pentru violină*, op. 9, aprobate de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru școalele de musică din țară. Iași, [1875]. Ed. II, Ediție îngrijită de prof. George Manoliu, București, Ed. muzicală, 1964, 39 p.
- [Manual de armonie]. Manuscris autograf în cerneală, 5 p. (incomplet).
- Discurs pronunțat cu ocaziunea împărțirii premiilor anului școlar 1876—1877 la Conservatorul de musică și declamațiune din Iași*. În: *Lyra română*, București, 1, nr. 34, 1880, p. 268—270.
- Școalele românești din Macedonia*. În: *Convorbiri Literare*, Iași, 21, nr. 1 din aprilie 1887, p. 72—83.
- Cercetări despre școalele românești din Turcia*. București, 1890, 215 p.
- Împărțirea premiilor*. [Discurs la sfîrșitul anului școlar]. În: *Evenimentul*, Iași, 5, nr. extraordinar, 25 iunie 1897, p. 1—2.
- Organizarea Conservatoarelor*. În: *România musicală*, București, 9, nr. 17, din 15 octombrie 1898, p. 149—150.

Școli elementare înființate prin cazărmile miliției Moldovei în anul 1845. În: *Evenimentul*, Iași, 28, nr. 7, din 22 februarie 1920, p. 1 și 2, nr. 8 din 24 februarie 1920, p. 1—2.

d) Istorie, arheologie, drept, religie

De contraria tutelae et utili in actione. Thèse pour la licence en droit. Paris, Imprimerie de Pillet, 1865, 92 p.

Impresiuni din Valca Hațegului. În: *Convorbiri Literare*, Iași, 15, nr. 2, din 1 mai 1881, p. 70—73.

Biserica Sf. Apostoli Petru și Pavel din Huși a lui Ștefan cel Mare. În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 1, Vol. 2, 1883, p. 191—192.

Biserica Sf. Ioan din Vaslui. În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 1, Vol. 2, 1883, p. 418—420.

Podul de piatră, zis al lui Ștefan Vodă, din Vaslui. În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 1, Vol. 2, 1883, p. 428—430.

Biserica Buna-Vestire din Tîrgul-Ocnei a lui Răducanu Racoviță. În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 3, Vol. 5, fasc. 1, 1885, p. 170—173.

Documente inedite privitoare la Istoria Română. În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*. București, 3, fasc. 2, 1885, p. 392—398.

Biserica Sf. Gheorghe din orașul Hîrlău zidită de Ștefan cel Mare. În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 3, Vol. 6, 1891, p. 134—143.

Document din 1668. În: *Arhiva*, Iași, 6, nr. 3—4, din martie, aprilie 1895, p. 220—222.

Condica șireșilor, o veche instituție juridică. În: *Arhiva*, Iași, 6, nr. 1 și 2, din ianuarie și februarie 1895, p. 34—46. Ed. II, Colecția Biblioteca juridică, nr. 6, Craiova, 1920, 19 p.

Satul Cotnari și biserica de acolo zisă a lui Ștefan cel Mare. În: *Evenimentul*, Iași, 6, nr. 1502, din 11 aprilie 1898, p. 1501.

Antichitățile de la Cucuteni. În: *Arhiva*, Iași, 12, nr. 5 și 6, din mai — iunie 1901, p. 270—277.

Biserica ortodoxă română cu hramul Sf. Gheorghe din Lemberg. În: *Evenimentul*, Iași, 10, Seria 2, nr. 7, din 10 februarie 1902, p. 1—2; nr. 8, din 12 februarie 1902, p. 1—2; nr. 9, din 13 februarie 1902, p. 1 și nr. 10, din 14 februarie 1902, p. 2.

- Feredeul turcesc.* În: *Evenimentul*, Iași, 10, nr. 122, din 2 iulie 1902, p. 1—2.
- Un jurămint « more judaico » din anul 1786.* În: *Arhiva*, Iași, 14, nr. 11 și 12, din noiembrie-decembrie 1903, p. 518—521.
- Două inscripții turcești de la cișmelele din poarta bisericii Sf. Spiridon din Iași.* În: *Arhiva*, Iași, 15, nr. 1, din ianuarie 1904, p. 35—39.
- Un document din timpul ocupațiunii a unei părți din Moldova de către Austrieci. (1788—1792).* În: *Arhiva*, Iași, 15, nr. 8, din august 1904, p. 381—384.
- Inscripțiunile de pe turnurile zidului ce înconjoară biserica Golia.* În: *Arhiva*, Iași, 16, nr. 1, din ianuarie, 1905, p. 33—34.
- Despre unele formalități ce se obișnuiau în strămutarea proprietăților în vechea legislațiune a Moldovei.* În: *Arhiva*, Iași, 20, nr. 12, din decembrie 1909, p. 505—510.
- Deux inscriptions turques à l'église Sf. Spiridon de Iassy.* În: *Revue de Roumanie*, Bucarest, 1, nr. 3, mars 1910, p. 374—378.
- Crăciunul.* În: *Biserica Ortodoxă Română*, București, 35, nr. 1, din aprilie 1911, p. 69—72.
- Pingărirea religiei ortodoxe creștine domnitoare în țara noastră.* În: *Biserica Ortodoxă Română*, București, 35, nr. 2, din mai 1911, p. 186—198.
- Act de săpare de temelie.* În: *Biserica Ortodoxă Română*, București, 36, nr. 2, din mai 1913, p. 207—208.
- Sfințirea armelor miliției Moldovei.* În: *Evenimentul*, Iași, 27, nr. 64, din 8 mai 1919, p. 1.
- Inceputul artileriei în miliția Moldovei.* În: *Evenimentul*, Iași, 27, nr. 68, din 15 mai 1919, p. 2.
- Piatra cu inscripțiunea lui Ștefan cel Mare de la biserica Sf. Neculai din Iași.* În: *Evenimentul*, Iași, 27, nr. 71, din 18 mai 1919, p. 1—2.
- Construirea celui întâi vas cu tunuri în anul 1843 în Galați, numit « Emma ».* În: *Evenimentul*, Iași, 27, nr. 117, din 17 iulie 1919, p. 2.
- Documente.* În: *Ioan Neculce*, Iași, 2, 1923, p. 70—73.

c) Literatură, traduceri

Deplinile anekdote a lui Balakirev, fostul bufon la curtea lui Petru cel Mare al Rosiei. Traduse de Teodor, Konstantin și Mihail

- Burada în beneficiul profesorului lor, D. Aleksandru Zaracnov. Iași, Tipografia Buciumul Român, 1853, 81 p.
- Stradella. Traducțiune. În: *Almanah musical*, Iași, 1, 1875, p. 45—54. În: *Lyra Română*, București, 1, nr. 31, nr. 32, nr. 33, din 7, 18 și 27 august 1880, p. 241—245, p. 249—253, p. 260—261.
- Cercetări asupra notelor defectuoase a instrumentelor cu arcuș. [Traducere după Achille Dien]. În: *Almanah musical*. Iași, 2, 1876, p. 45—50.
- Cum am descoperit inscripția lui Ștefan cel Mare de la biserica Sf. Ioan din Vaslui. În: *Arhiva*, Iași, 14, nr. 1 și 2, din ianuarie — februarie 1903, p. 34—38.
- Cum am fost arestat la Rawa-Ruska, Austria. În: *Arhiva*, Iași, 14, nr. 1 și 2, din ianuarie — februarie 1903, p. 38—43.
- Cum era să mă înec în Marea Neagră la podul de la portul din Varna (Bulgaria). În: *Arhiva*, Iași, 14, nr. 1 și 2, din ianuarie — februarie 1903, p. 43—47.
- Cum am fost arestat în comuna Durlești din Basarabia (Rusia). În: *Arhiva*, Iași, 14, nr. 3 și 4, din martie — aprilie 1903, p. 144—146.
- Cum am izbutit să văd jucind pe Valahii din Susnevizza (Istria). În: *Arhiva*, Iași, 14, nr. 3 și 4, din martie — aprilie 1903, p. 147—149.
- Ce se credea despre zidirea bisericii din satul Șipotele. În: *Arhiva*, Iași, 14, nr. 3 și 4, din martie — aprilie 1903, p. 150—152.
- Cum am fost arestat în Fiume (Ungaria). În: *Arhiva*, Iași, 14, nr. 9 și 10, din septembrie — octombrie 1903, p. 444—449.
- Cum am auxit « Deșteaptă-te române » în comuna Moloviște (Macedonia) și « Apostolul » citit în românește în biserica de acolo. În: *Arhiva*, Iași, 14, nr. 11 și 12, din noiembrie — decembrie 1903, p. 505—509.
- Loja, Luchian Gabriela, Luchian Neculai, Niculescu Ioan [articole de dicționar]. În: Diaconovich, C. *Enciclopedia Română*. Sibiu, Ed. și tiparul lui W. Krafft, 1904.
- Cum am fost arestat în comuna Straja (Bucovina). În: *Arhiva*, Iași, 15, nr. 1, din ianuarie 1904, p. 33—34.
- Cum am fost pus în carantină în stația drumuri de fier Zibefce (Turcia). În: *Arhiva*, Iași, 15, nr. 2, din februarie 1904, p. 80—83.
- Cum am fost arestat în Asatacos (Grecia). În: *Arhiva*, Iași, 15, nr. 4, din aprilie 1904, p. 168—171.

- Cum am fost trîntit de vînt în drumul meu de la oraşul Albona la portul Rabaz din Istria. În: *Arhiva*, Iaşi, 20, nr. 3, din martie 1909, p. 117—119.
- Cum am fost oprit în Roma de a arăta cauza deznaţionalizării Valahilor (Românilor) din Istria. În: *Arhiva*, Iaşi, 20, nr. 3, din martie 1909, p. 119—120.
- Cum am susţinut că Pisticoşii din Bithinia (Asia Mică) sînt de origină valahă. În: *Arhiva*, Iaşi, 20, nr. 3, din martie 1909, p. 120—121.
- Cum am fost trîntit într-o băltoacă de un asin în drumul de la Salonic spre Muntele Athos. În: *Arhiva*, Iaşi, 21, nr. 2, din februarie 1910, p. 70—73.
- Cum s-a serbat Boboteaza la Iaşi în 1910. În: *Biserica Ortodoxă Română*, Bucureşti, 33, nr. 12, din martie 1910, p. 1326—1334.
- Cum era să-mi primejduiesc viaţa scoborîndu-mă în piramida lui Keops de la Ghize din Egipt (Africa). În: *Arhiva*, Iaşi, 21, nr. 4, din aprilie 1910, p. 183—185.
- Cuvîntare la serbarea jubileului [de 25 de ani al revistei]. În: *Arhiva*, Iaşi, 26, nr. 4—5—6, din aprilie-mai-iunie 1915, p. 147—149.
- Orban artileristul. În: *Evenimentul*, Iaşi, 27, nr. 53, din 20 aprilie 1919, p. 1.

f) Compoziţii

- Tanzi-Polca, op. 6, pentru piano, Iaşi, litografiată de Alex. Roşculescu. În litografia N. Roteanu.
- Souvenir de Galatz. Quadrille sur quelques motifs grecs pour le piano, op. 7, Iaşi, Litogr. Al. Roşculescu.
- Le souvenir. Quadrille brillant pour piano. Iaşi (?).
- Lucreţia-Polca, op. 10, pentru pian. În: *Almanah musical*, Iaşi, 1, 1875, p. 62—65.
- Schnell-Polca, op. 11, pentru pian. În: *Almanah musical*, Iaşi, 2, 1876, p. 84—87.
- Elena-Hora, op. 12 pentru pian. În: *Almanah musical*, Iaşi, 3, 1877, p. 112—115.
- Inn triumfal pentru piano, op. 14. Supliment la revista *Lumea ilustrată*, Iaşi, 1, nr. 9, Leipzig, Ed. Breitkopf şi Härtel.
- Berceuse, op. 15, pentru vioară şi pian. Manuscris copie, în cerneală, 12 p.
- Bolero-caprice, op. 16, pentru vioară şi pian. Manuscris autograf, în cerneală, 17 p.

Doină și cîntece naționale. Potpuriu pentru vioară și pian. Manuscris autograf, în cerneală, 22 p.

Cîntecul ostășesc făcut de Ștefan cel Mare, pus în muzică de Teodor T. Burada. Cu ocaziunea inaugurării statuii marelui crou în Iași. 5 iunie 1883, Iași, Tip. H. Goldner.

Rapsodia românească nr. 3 pentru violină cu acompaniament de piano. Manuscris copie, în cerneală, 21 p. Dedicăția: « Scumpului meu amic și coleg Eduard Caudella ».

Unirea Românilor. Rapsodie pe cîntece populare ale Românilor . . . Orchestrație de Ed. Caudella. Manuscris autograf, în cerneală, 26 p. Datat și semnat: « Terminat Aprilie în 3, 1905, 11 oare seara. E. Caudella ».

BIBLIOGRAFIE

- Amintiri de călătoriile vornicului Teodor Burada în țară și în străinătate în anul 1826.* În: *Arhiva*, Iași, 19, ianuarie 1908, nr. 1, p. 4—8; nr. 2, februarie 1908, p. 49—56; nr. 3, martie 1908.
- Atanasiu, A.D., *Teodor T. Burada.* În: *Serbarea Jubileului artistic de 50 ani a d-lui Teodor T. Burada*, Iași, 1904, p. 3—18.
- Bogdan, N.A., *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată.* Ed. II, Iași, 1915, p. 273—334.
- Bogdan, N. A., *Teodor T. Burada.* În: *Mișcarea*, Iași, 17, nr. 39, din 21 februarie 1923, p. 1—2.
- Bușureanu, C. Grigore., *Spătarul Gheorghe Burada. Schiță biografică*, Iași, Tip. Dacia, 1904, 14 p.
- Chițimia, I. C., *Teodor Burada, folclorist și etnograf.* În: *Studii și cercetări de istorie literară și folclor.* București, 4, nr. 1—4, 1955, p. 95—171.
- Chițimia, Ion Const., *Cîntece funerare populare.* În: *Studii și cercetări de istorie literară și folclor.* București, 8, nr. 3—4, 1959, p. 621—665.
- Clio, Dl. *Theodor T. Burada și concertele sale în Orient.* În: *Drapelul*, Iași, 2, nr. 17, din 14 ianuarie 1890, p. 3.
- Comarnescu, Petru, *Patruzeci de ani de la moartea lui Teodor T. Burada.* În: *Iașul literar*, Iași, 14, nr. 11, noiembrie 1963, p. 64—68.

- Cosma, Viorel, *Compozitori și muzicologi români*. Mic lexicon. București, Editura muzicală, 1965, p. 55—56.
- Costin, Maximilian, *Vioara și măestrîi ei*. București, Ed. Viața Românească, 1920, p. 117—118.
- Diaconovich, C., *Enciclopedia Română*. Tomul I, Sibiu, Ed. W. Krafft, 1898, p. 636—637. ✓
- Dl. Teodor T. Burada și muzeul național din București. În: *Evenimentul*, Iași, 9, S 2, nr. 110, 6 iunie 1901, p. 2.
- D. Teodor T. Burada și muzeul național din București. În: *Liberalul*, Iași, 2, nr. 78 (366), din 5 iunie 1901, p. 1.
- Figuri dispărute. Teodor T. Burada. În: *Curierul Artelor*, București, 5, nr. 20—21, din 1—15 aprilie 1923, p.1.
- Hodoroabă, N. V. *Monografia parohiei Sf. Atanasie și Kiril din Iași cu biserica filială «Vulpe»*. Iași, Tip. A. Terek, 1934, 159 p.
- Iorga, Nicolae. Teodor Burada. În: *Neamul Românesc*, București, 18, nr. 38, din 20 februarie 1923, p. 1.
- Lăudat, I. D. Teodor T Burada, etnograf și folclorist. În: *Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași*. Iași, T 2, Fasc. 1—2, 1956, p. 407—413.
- Maxim, G. George. T. T. Burada culegător, folclorist muzical al cîntecelor populare din țări streine locuite de Români. În: *Glasul Bucovinei*, Cernăuți, 12, nr. 2991, din 11 iulie 1929, p. 2—3.
- Pascu, George. 100 de ani de la înființarea Conservatorului de muzică «George Enescu» din Iași. Iași, Într. Poligrafică, 1964, 127 p.
- Păun, V. D. Teodor T. Burada. În: *Neamul Românesc*, București, 15, nr. 193, din 5 septembrie 1920, p. 2.
- Popescu, Ion Apostol. *Correspondența din casa memorială «Ion Pop Reteganul»*. Cluj, Intr. Poligrafică, 1961.
- Poslușnicu, Gr. Mihail. *Istoria muzicii la Români*. București, Ed. Cartea Românească, [1928], p. 330—340.
- Predescu, Lucian. *Enciclopedia Cugetarea*. București, Ed. Cugetarea — Georgescu Delafras, 1940, p. 144—145.
- Săteanu, C. Conu Todiriță Burada. În: *Mișcarea*, Iași, 17, nr. 40, din 22 februarie 1923, p. 1—2.
- Școala normală de învățătoare «Mihail Sturza» din Iași. (1834—1935). Anuar, Iași, Presa Bună, 1935, p. 88; p. 124.
- Spătarul Gheorghe Burada. În: *Dreptatea*, Iași, 1, nr. 18, din 20 iunie 1904, p. 2.

- Steinhammer, Al. C. *Galeria ilustrațiilor dispăruți. Teodor T. Burada.* (După notele d-lui Profesor N. Theodorescu-Iași). În: *Curierul muzical*, București, 2, nr. 11, din iulie 1933, p. 2—3.
- Suțu, Rudolf. *Iașii de odinioară.* Ed. III, Iași, *Viața Românească*, 1928, 519 p.
- Teodor T. Burada. În: *Muzica*, Timișoara, 5, nr. 1—2, ianuarie — februarie 1923, p. 14.
- Theodorini, At. *Amintiri despre Teodor T. Burada.* În: *Lumea*, Iași, 6, nr. 1318, din 7 martie 1923, p. 2.
- T. T. Burada. În: *Izvorașul*, Bistrița-Mehedinți, 4, nr. 7—8, martie-aprilie 1923, p. 12.
- Teodor Burada sluger. *Gramatică românească de note pentru tot fundamentul chitarei compusă după cea evropenească.* 1829, iunie 6. Eși. Ediție îngrijită de A. D. Atanasiu, Iași, Tip. H. Goldner, 1910, 27 p.
- Xenopol, D. A. *Din scrierile vornicului Teodor Burada.* În: *Arhiva*, Iași, 19, nr. 1, ianuarie 1908, p. 2—4.

LISTA ILUSTRAȚIILOR ȘI SURSA LOR *

1. Orașul Iași în prima jumătate a veacului XIX. Pictură de Ludovic Stavski (Muzeul regional din Iași).
2. Tudorachi Burada (1800—1866), tatăl muzicologului.
3. Gramatică românească de note pentru tot fundamentul chitarei. (Arhivele Statului Iași).
4. Pagină autografă din metoda lui Tudorachi Burada. (Arhivele Statului Iași).
5. Maria Isăcescu-Burada (1812—1886), mama muzicologului. Pictură de Giovanni Schiavoni. (Muzeul Regional din Iași).
6. Pagina de titlu a piesei *Klopotarul de la Sf. Pavel* (1849), traducere din limba franceză de Maria Burada.
7. Biserica filială a Sf. Atanasie și Kiril — zisă « Vulpe » — unde a fost înmormântat tatăl lui Teodor Burada. (Colecția George Pascu).
8. Ulița mare din Iași către mijlocul veacului XIX. Gravură de J. Rey, litografiată de P. Müller. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
9. Compozitorul și dirijorul Gheorghe Burada (1831—1870), fratele muzicologului.
- 10 — 11. — Lucrări de Gheorghe Burada.
12. Pagina de titlu a *Himnului național moldovenesc* de Gheorghe Burada.
13. Manuscrisul autograf al lucrării *Marșul Kuzii* de Gheorghe Burada.
14. Palatul ocîrmuirii din Iași înainte de 1845. Gravură de J. Rey. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
15. Pianistul și compozitorul Mihail Burada (1841—1918), fratele muzicologului.
- 16 — 17. Două manuscrise autografe de Mihail Burada: *Divertisment negru* și *Cîntec de veselie* (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
18. Palatul Belvedere de la Socola (Iași) la mijlocul secolului XIX. Gravură de J. Rey, litografiată de P. Müller. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).

* Toate ilustrațiile a căror sursă nu este specificată fac parte din colecția particulară a lui Alexandru Burada, fiul muzicologului.

- 19 — 20. *Constantin Ionescu-Gros și Manuscris Paul Hette* (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
21. Frații Constantin, Mihail și Teodor Burada pe scena Teatrului Național din Iași (Afiș din anul 1856).
22. Teatrul cel nou de la Copou din Iași. (Muzeul Teatrului Național I. L. Caragiale din București.)
- 23 — 24 — 25. Îndrumătorii lui Teodor Burada și primele roade . . .
- 26 — 27. În slujba armatei.
28. Vechea Universitate din Iași (1860). (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
29. Anunțul participării fraților Mihail și Teodor Burada la festivitatea de inaugurare a Universității din Iași (26 oct. 1860).
30. Afișul *Reprezentăției extraordinare* cu prilejul deschiderii Universității din Iași (1860).
- 31 — 32. Debuturi artistice promițătoare.
- 33 — 34. Student și profesor de vioară.
35. Elev al *Conservatorului imperial de muzică și declamațiune* din Paris. (Colecția autorului).
36. Violonistul și compozitorul Jean Delphin Alard (1815—1888), profesorul lui Teodor T. Burada.
37. Certificatul lui J. D. Alard.
38. Certificat de studii semnat de compozitorul francez D. Fr. E. Auber.
39. Temă de armonie a lui Teodor T. Burada la clasa lui Henri Reber.
40. Profesorul și dirijorul Amand Chevé.
41. Cartea de membru al *Societății corale a școlii Amand Chevé* din Paris.
- 42 — 43. Teodor T. Burada jurist.
44. Legitimația de la *Facultatea de drept* din Paris (1862).
45. Legitimația de la *Școala imperială de poduri și șosele* din Paris (1862).
46. Legitimația de la *Facultatea de litere* din Paris (1863).
47. *Descintec de întors inima* — fragment din manuscrisul culegerii de folclor a lui Teodor T. Burada din deceniul al optulea al secolului trecut.
48. Telegrama ministrului Justiției prin care îi interzice lui Teodor T. Burada să concerteze în public.
49. Vedere generală a Iașilor de pe balconul hotelului St. Petersburg. Desen și litografie de Raffet. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).

50. Pagina de titlu a *Regulamentului Societății Filarmonice Române* din Iași (1868).
51. Pagină autografă din *Metodă teoretică și practică pentru violină*.
52. Începutul scrisorii lui Alexandru Flechtenmacher prin care recomandă tipărirea *Studiilor pentru violină* de Teodor T. Burada.
53. Coperta celor XII *Studii pentru violină*.
54. Coperta *Almanahului muzical* din 1875. (Colecția autorului).
55. Fragment din scrisoarea compozitorului Isidor Vorobchievici adresată lui Teodor T. Burada după primirea *Almanahului muzical*.
56. Folcloristul Simeon Florea Marian (1847—1907), prieten și colaborator apropiat al muzicologului ieșean (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
57. Fragment din scrisoarea autografă a folcloristului Simeon Florea Marian.
58. Afișul concertului pentru ridicarea statuii lui Ștefan cel Mare.
59. Coperta lucrării *Imn triumfal* de Teodor T. Burada.
60. Coperta *Cîntecului ostășesc* de Teodor T. Burada pe textul lui Ștefan cel Mare. (Colecția autorului).
61. Statuia lui Ștefan cel Mare din Iași (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
62. *Conservatorul de muzică și declamațiune* din Iași. (Colecția George Pascu).
63. Un prieten devotat: Eduard Caudella (1841—1924). (Colecția autorului).
64. Concert în beneficiul « ostașilor români răniți » (1877).
65. Un muzician cu idealuri comune: Gavriil Musicescu (1847—1903). (Colecția autorului).
66. Concert pentru înființarea unei tipografii muzicale pe lângă Conservator.
67. Iașii în pragul veacului nostru. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
68. George Barițiu (1812—1893) 1-a atlas în cercul societății ASTRA. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
69. Adresa lui George Barițiu pentru primirea lui Teodor T. Burada în asociația ASTRA.
70. Un pasionat folclorist și colaborator: Ion Pop-Reteganul (1853—1905). (Colecția autorului).
71. Fragment dintr-o scrisoare autografă a lui Ion Pop-Reteganul (1880).

- 72 — 73. Afișul recitalului violonistului Teodor T. Burada la Varna (1882) și carte de membru al *Societății muzicale* din Chișinău.
74. Fragment dintr-un studiu asupra folclorului din Macedonia.
75. Violonistul Athanasie Theodorini (1871—1927), discipolul principal al muzicologului. (Colecția George Pascu).
76. Cronică muzicală asupra recitalului violonistului Burada publicată în Italia.
77. Afișul de inaugurare a *Concertelor populare* « gratuite » (1885).
78. Coperta primei schițe monografice a Conservatorului. (Colecția autorului).
79. Informatori de folclor din Istria.
80. Țărancă româncă din Istria (1891).
81. În culegere de folclor prin Rusia. Desen în cărbune.
82. Afișul concertului lui Burada la Sofia (1893).
83. Afiș de concert din Italia (1890).
84. Afiș de concert la Praga (1895).
85. Strada Lăpușneanu din Iași la începutul veacului nostru. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
86. Istoricul A. D. Xenopol (1847—1920), prieten al muzicologului. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
87. Manuscrisul repertoriului violonistic întocmit în 1904 de Teodor T. Burada (prima pagină).
88. Pe meleagurile Asiei Mici.
89. Afiș de concert (19 oct. 1889) redactat în limba turcă.
90. Studiu asupra folclorului românesc publicat în limba germană (1889).
91. Coperta revistei *Das Literarische Rumänien*.
92. Fragment din scrisoarea autografă a filologului M. Gaster (1856—1939).
93. Afiș de concert în beneficiul *Societății pentru învățătura poporului român*.
94. Prima pagină din manuscrisul studiului *Despre ziarele muzicale*.
95. Scrisoare autografă a folcloristului ceh Jan Urban Jarnic (1848—1923).
96. Din nou pe drumurile Orientului.
97. Afiș din Angora (1899).
98. Recital alături de Hariclea Darclée, la Bacău.
99. Cîntăreața Hariclea Darclée (1860—1939). (Colecția autorului).

100. Afișul celui de al XVI-lea Concert popular (1903).
101. Muzicologul Teodor T. Burada la vârsta de 65 de ani.
102. Teatrul Național din Iași. (Muzeul Teatrului Național I. L. Caragiale, din București).
103. Afișul serbării jubileului lui Teodor T. Burada (1904).
104. Afiș al « Festivalului Național » pentru ajutorarea țăranilor răsculați în 1907.
105. Pagina de titlu a rapsodiei *Unirea Românilor*.
106. Aspect al interiorului sălii Teatrului Național din Iași unde a avut loc serbarea semicentenarului Unirii Principatelor Române în 1909. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
107. Afișul semicentenarului Unirii Principatelor Române.
- 108 — 109. Valorificând moștenirea muzicală a lui Dimitrie Cantemir. (Colecția autorului).
110. Prima pagină a manuscrisului comunicării științifice asupra lui Dimitrie Cantemir.
111. Scrisoarea cercetătorului turc Kalaat către Teodor T. Burada.
- 112 — 113. Mărturii ale activității artistice obștești.
114. În drum spre Ierusalim.
115. Amintirile călătoriilor din Siria și Palestina publicate în revista muncitorească *Tribuna ceferistă*.
116. Universitatea din Iași. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
117. Teodor T. Burada în ultimii ani ai vieții.
118. Aula Universității din Iași. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
119. Marele istoric Nicolae Iorga (1871—1941). (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).
120. Carte de vizită a lui Nicolae Iorga adresată lui Teodor T. Burada.
121. Programul manifestării culturale franco-române de la Paris (1919) în cadrul căreia guvernul francez a înmănat oficialității noastre stindardul lui Ștefan cel Mare descoperit de Teodor T. Burada în mînăstirea Zographos de la muntele Athos.
122. Repertoriul muzical ce s-a executat în concertele lui Teodor T. Burada.
123. Casa în care a murit muzicologul ieșean. (Colecția George Pascu).
124. Teodor T. Burada văzut de sculptorul Dimitriu-Bîrlad. Gips. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România).

1. Orașul Iași în prima jumătate a veacului XIX.

Pictură de Ludovic Stăvski.

Numele familiei Burada rămâne strins legat de orașul Iași, capitala Moldovei. Deși spectacolele teatrale și muzicale nu au lipsit, iar concertele unor virtuozii de faimă europeană (ca violoncelistul Bernard Romberg și pianistul Franz Liszt) nu au ocolit micul centru artistic românesc, totuși viața patriarhală moldovenească domina « tirgul Eșilor » în primele decenii ale secolului trecut. Lăutarii, îmbrăcați în straie orientale, făceau deliciul ulițelor, mahalalelor și petrecerilor populare, scrînciobul, cîntecele și jocurile țărănești împrumutînd un farmec aparte, caracteristic orașului de pe dealul Copoului. Numele lui Barbu Lăutaru — figură pitorească evocată și imortalizată de către scriitorul Vasile Alecsandri, compozitorul Alexandru Flechtenmacher și actorul Matei Millo — va intra în legendă, vorbind parcă generațiilor de azi despre măiestria trubadurilor noastre populare de odinioară.

Nu lipsesc nici manifestările de artă cultă. Între anii 1809 — 1812 trupa lui Gaetano Madji a dat spectacole într-un local nou zidit, în timp ce școlarii pensionatelor ieșene au reprezentat (în 1814) piesele *Moartea lui Cezar* de Voltaire și *Junius Brutus* de Alfieri. La 17 decembrie 1816 s-a semnat actul de naștere al teatrului în limba română, o dată cu premiera pastoralei *Mirtil și Hloe* de Florian. După 1820 trupe străine de vodevil, operă, teatru, circ, pantomimă joacă cu regularitate în capitala Moldovei, cochetul *Théâtre des variétés* adăpostind majoritatea manifestărilor artistice. Prima școală (Conservatorul filarmonic-dramatic) a luat ființă în 1836, elevii ei reușind să interpreteze în anul 1838 opera *Norma* de Bellini.

5. Maria Isăcescu-Burada (1812—1886), mama muzicologului.

Pictură de Giovanni Schiavoni.

Stăpînind la perfecție limbile greacă, rusă și franceză, avînd preocupări literare și muzicale, Maria Burada a împrumutat căminului ei, și mai cu seamă copiilor, dragostea pentru cultura clasică universală. Femeie energică, dornică de progres, a deschis și a condus cu pricepere un pension de «nobile demoiselle» în Iași, a ținut aprinsă flacăra culturii naționale moștenită din strămoși, a educat copiii săraci și fiii de țigani robi din cartierul Sărării.

6. Pagina de titlu a piesei *Klopotarul de la Sf. Pavel* (1849), traducere din limba franceză de Maria Burada.

În anul revoluției din 1848, pe scena Teatrului de la Copou din Iași s-a reprezentat drama în 4 acte de Bouchardi, lucrare tradusă de Maria Burada «și dată în tipăritură cu a sa keltuială».

КЛОПОТАРЪЛ

ДЕ ЛА

СВ. ПАВЕЛ.

ДРАМА, ІН 4 АКТЕ

ІІ

ПРОЧЕТАТОРЪ ДЪ ЛА ПРОЛОГЪ

ІІ

БЪШАРДИ.

Трѣдѣна дѣла Французѣ дѣ ЛА Пѣвелѣ, дѣ ЛА 1849.

ІІ

Maria Burada.

ІІ

ІІІ дѣла дѣ ЛА Пѣвелѣ дѣ ЛА Пѣвелѣ.

Прочетѣна дѣ ЛА Пѣвелѣ дѣ ЛА Пѣвелѣ, дѣ ЛА 1849.

Iamii

Тѣ ЛА Пѣвелѣ Лѣ ЛА Пѣвелѣ, 1849.